

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв
Кафедра мистецьких дисциплін

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧА
ВОКАЛЬНО-ХОРОВИХ ДИСЦИПЛІН МИСТЕЦЬКОЇ ШКОЛИ**

Кваліфікаційна робота

Галузь знань: 02 Культура і мистецтво
Спеціальність: 025 Музичне мистецтво
Кваліфікація: магістр музичного мистецтва

Виконала:

Смаль Єва Леонідівна,
65 група

Науковий керівник:

Кондратенко Ірина Анатоліївна,
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри мистецьких дисциплін

Рецензент:

Ірина ЧУПРИНА,
викладач-методист
Чернігівського фахового музичного коледжу
імені Л.М. Ревуцького

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ПРОФЕСІЙНА КУЛЬТУРА В КОНТЕКСТІ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВИКЛАДАЧА ВОКАЛЬНО-ХОРОВИХ ДИСЦИПЛІН МИСТЕЦЬКОЇ ШКОЛИ.....	11
1.1. Сутність та зміст професійної культури викладача вокально-хорових дисциплін мистецької школи.....	11
1.2. Рівень професійної культури – показник компетентісного потенціалу викладача вокально-хорових дисциплін.....	19
1.3. Професійна культура викладача вокально-хорових дисциплін як особистісний і соціальний феномен.....	30
Висновки до першого розділу.....	37
РОЗДІЛ 2. ПРОФЕСІЙНА КУЛЬТУРА – ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ВИКЛАДАЧА ВОКАЛЬНО-ХОРОВИХ ДИСЦИПЛІН МИСТЕЦЬКОЇ ШКОЛИ.....	39
2.1. Критерії позитивного іміджу викладача вокально-хорових дисциплін.....	39
2.2. Особливості формування іміджевої культури викладача вокально- хорових дисциплін.....	44
2.3. Самопрезентація компетентностей - фактор професійного успіху....	51
Висновки до другого розділу.....	55
РОЗДІЛ 3. ПОЗИЦЮВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ОБРАЗУ ВИКЛАДАЧА ВОКАЛЬНО-ХОРОВИХ ДИСЦИПЛІН НА ЗАСАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ.....	57
3.1. Професійна культура – якість універсальних педагогів-музикантів...57	57
3.2. Проектування ефективного імідж-образу сучасного викладача вокально-хорових дисциплін.....	61
3.3. Просування професійного іміджу викладача – гарантія затребуваності на ринку освітніх послуг.....	68

Висновки до третього розділу.....	71
ВИСНОВКИ.....	73
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77
ДОДАТКИ.....	85

ВСТУП

Актуальність теми. Професія викладача мистецького навчального закладу – одна з найбільш складних, адже поєднує і педагогіку, і мистецтво. Та в цьому синтезі профілів – її привабливість для перспективного викладача в плані професійного самовдосконалення та реалізації особистісного потенціалу.

Спектр фахових компетентностей викладача вокально-хорових дисциплін включає інтегровані вміння й навички в галузях художньої культури, музичного мистецтва, педагогіки, психології, мистецтвознавства, естетики та здатність поєднувати їх зі здібностями автора - у творчій підготовці матеріалу; режисера-постановника - при створенні й реалізації задуму; актора – в наповненні змісту індивідуальним колоритом. Мова про комплекс компетентностей. Їх перелік має бути не традиційно достатнім, а максимально багатограним, щоб фахівець не лише відповідав Професійному стандарту [48], а був універсалом.

За універсальними людьми – майбутнє. Це доводить нинішня тенденція призначення на посади фахівці іншого профілю. Зокрема Закон України «Про освіту» [17] передбачає можливість залучення до викладання людини, яка має фахову освіту, але не має педагогічної. Не дивно, якщо незабаром і в галузі мистецької освіти будуть прийнятні митці-самоуки з високим рівнем самоорганізації, досвідом людинознавства, знанням передових технологій, що вже забезпечують їм промоцію.

Наскільки б методично обдарованим не був викладач, без ряду інших компетентностей він не буде конкурентоспроможним на сучасному ринку освітніх послуг. Свою універсальну професійність потрібно сформувати в дусі часу і презентувати як пропозицію, що задовольняє актуальний освітній попит.

Універсальний солдат освітнього фронту в переліку показників своєї досконалості має професійну культуру.

Проблема професійної культури педагога-музиканта передбачає комплексний підхід до розкриття сутності та складових цього феномена.

Сутнісні характеристики професійної культури викладача вокально-хорових дисциплін слід розглядати через призму її основних структурних підсистем, до яких можна віднести соціально-світоглядну, методологічну, психологічну, комунікативну та музично-естетичну [5, с. 26]. Нині потрібен викладач, який би виконував свою роботу професійно, був упевнений у собі, оптимістично сприймав світ. Такому викладачу притаманне чуття сучасності в педагогічній реальності. Він поєднує вузьку спеціалізацію з широким світобаченням та завжди готовий опановувати нові форми, методи, технології навчання і виховання, що дає йому впевненість у завтрашньому дні. Для нього характерна висока загальна і професійна культура.

Тему професійної культури досліджували вітчизняні науковці: І. Зязюн [19], О. Олексюк [36], В. Гриньова [9], О. Рудницька [51], Н. Гузій [10], В. Орлов [38], Г. Падалка [40] та ін. Профільне спрямування містять роботи Серганюк Л. [57], Світайло С. [54], Доронюка В. [57], Ярошенко І. [70], Серганюка Ю. [57], Смирнової Т. [60], Костенко Л. [23], Шумської Л. [24] Можайкіної Н.С. [34] та інших. Їхні напрацювання допомагають дослідити професійну культуру в різних аспектах: галузевому, профільному, міжгалузевому; як основоположну та як складову; в комплексі; у перспективі.

Незважаючи на увагу представників різних галузей науки до досліджуваного феномену професійної культури, проблема її важливих чинників залишається невичерпною для вивчення з огляду на інтенсивні зміни світу з його вимогами до професіоналів. Зміна соціально-економічних функцій будь-якого соціального устрою завжди передбачає модернізацію професійної діяльності – досягнення максимальної продуктивності результатів, їх ефективне використання і доказове прогнозування, поступальне прогресування професійної компетентності задля індивідуальної самореалізації, спрямованої на задоволення актуальних соціальних запитів [47, с. 129].

Адаптуватися до сьогодення людині не завжди дозволяють чесноти, які були необхідні їй раніше. Так, нині потрібні не просто знання, а вміння їх використовувати в нових умовах, потрібна спритність і впевненість під час зустрічі з відкритими проблемами, що мають декілька варіантів розв'язання з несподіваними результатами. Численні інновації та варіативні форми й засоби передбачають методичну гнучкість – але й індивідуальну відповідальність за результат професійної діяльності. Важливими стали самопрезентація викладача, вміння працювати з різними джерелами інформації, зокрема іноземними та електронними. В умовах ідеалізації життя, а не професії, набули пріоритетності нові компетентності, що формують імідж викладача, забезпечують умови та культуру самореалізації - є складовими професійної культури.

Наряду з концептуальними положеннями, що стосуються професійної культури, розглядаються її структурні підсистеми, зв'язки між діяльнісним та ціннісним, окремі фактори, що впливають на формування професійної культури викладача вокально-хорових дисциплін.

Професійна культура й сама є фактором, адже ряд її критеріїв визначає позитивний імідж викладача. Професійний імідж цікавий для дослідження, адже досі не розроблена система роботи щодо його формування, оскільки наука про імідж з'явилася відносно недавно, коли визначальними чинниками прогресу стали інформаційні та телекомунікаційні технології, які створили матеріальні умови ефективного управління індивідуальною, колективною та масовою свідомістю. Доцільність створення іміджу викладача очевидна, тому виникає необхідність створення моделі для опису професійного іміджу, структурні компоненти й механізми якого формуються на основі професійної культури.

Дослідження професійного іміджу та культури у взаємному контексті обумовлене змінністю цих категорій, своєчасною адаптивністю до свого сьогодення в плані його суспільних запитів. Історична трансформація професіоналів тому підтвердження. І якщо вивчити тенденції, можна

спрогнозувати не лише концептуальну модель, а й конкретні якості викладача майбутнього.

Чому для фахівців постає потреба професійної актуальності в перспективі?

В умовах оптимізації освітньої галузі та в Законі України «Про освіту» [17] заявлений перехід на автономію освітніх закладів, в тому числі закладів мистецької освіти. Держава гарантує академічну, організаційну, фінансову і кадрову автономію. Автономія – це новий виклик часу, до якого готові не всі заклади, про що свідчить статистика переходу на автономію. Щоб успішно реалізувати автономію, потрібно забезпечити ряд умов, серед яких - оперативне вирішення питання кадрового забезпечення. Як же стати викладачем з гарантованим місцем під професійним сонцем?

Питання затребуваності фахівця вирішується через професійну компетентність, яку визначають ціннісні орієнтири. Арсенал компетентностей, якісний особистісний потенціал формують поточну професійну самовпевненість, а постійний саморозвиток – впевненість у завтрашньому дні. Саморозвиток має вектор. Плекати свою професійність в актуальному ключі означає орієнтуватися на цілісний образ успішного, конкурентоспроможного професіонала. Конкурентоздатна людина розбирається в основах наук, володіє новітніми способами сприйняття й передачі інформації, є освіченою і практично підготовленою, насамперед, у професійному, мовному і світоглядному контексті. Таким чином, постає потреба в універсальних відповідальних фахівцях, які здатні до постійного професійного зростання у складних умовах сучасного ринку праці, до саморозвитку, самоіміджування, вдосконалення усіх складників професійної культури. Самовдосконалення до рівня окресленої моделі забезпечує інтегрування якостей, формування професійної культури, позитивного іміджу, відкриває можливості для його просування та продуктивної самореалізації.

Нині для професійної реалізації нема варіантів «реалізуватися активно» чи «реалізуватися самоплинно». Фахівець або реалізується успішно, або стає

незатребуваним. Успіх проходить випробування конкуренцією. Перевагу в конкурентних умовах забезпечує позиціонування. За сталих асоціацій про викладача формується його бренд. В роботі наводяться концепції брендингу, типи та інструменти позиціонування викладача вокально-хорових дисциплін.

Аналіз публікацій та дослідження дозволяють простежити динаміку професійного розвитку викладача вокально-хорових дисциплін. Його можливість розглядається лише за умови сформованості професійної культури. Як інтегративна якість особистості в системі компетенцій та цінностей, професійної культури є свідченням високого рівня професіоналізму. Розвиток професійної культури просто необхідний, оскільки він переводиться в особистісний план - формує системне мислення і підхід до майбутньої діяльності через призму своїх цінностей.

Крім наукових джерел у своїй роботі я скористаюся умовиводами з власного досвіду, оскільки практикувала як учасниця різножанрових вокальних колективів різного складу, керівниця вокального тріо, методистка культури та викладачка мистецької школи.

З кожним дослідженням розширюється коло чинників, що зумовлюють якісні та кількісні характеристики професійної культури. З одного боку, це свідчить про пошук причинно-наслідкових зв'язків, без чого не можуть бути визначені важелі впливу на професійну культуру індивідуального чи групового суб'єкта. З другого боку, нагальною є потреба в систематизації даних чинників, без чого неможливим є комплексне розв'язання проблеми розвитку професійної культури.

Значимість професійної культури беззаперечна. На ній будується будь-яка діяльність, зокрема викладацька. З ракурсу професійної культури окреслюється зовнішньоорієнтований символічний образ викладача – його позитивний імідж. Мислити концептуально, бути експертом, створювати свій бренд, експериментувати, вибудовувати власний стиль професійної майстерності та бути в тренді – все це надбудови, що базуються на ґрунті професійної культури.

У поєднанні профільної підготовки і загальної культури фахівця професійна культура відображає свою багатогранність як соціальний феномен. А якщо досконало вивчати феномен, можна відстежити тенденції, спланувати, спрогнозувати, позбутися багатьох проблем, а отже, швидше досягти успіху.

Об'єкт дослідження – процес формування професійної культури та її основоположна роль щодо створення іміджу сучасного викладача вокально-хорових дисциплін мистецької школи.

Предметом є ключові компетентності як комплекс важливих якостей, що визначають професійну культуру сучасного викладача вокально-хорових дисциплін.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати сутність та зміст поняття «професійна культура» через ряд компетентностей, необхідних викладачу вокально-хорових дисциплін для просування та самореалізації в умовах ринку освітніх послуг.

Завдання:

- провести аналіз українських наукових джерел;
- визначити компетентності, сукупність яких становить професійну культуру викладача вокально-хорових дисциплін;
- визначити шляхи формування професійної культури, орієнтуючись на сучасний імідж-образ викладача вокально-хорових дисциплін;
- експериментально визначити комплекс якостей, що забезпечать ефективну професійну діяльність викладача вокально-хорових дисциплін мистецької школи в умовах сьогодення.

План дослідження: аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури; аналіз спостережень із власної практики студента та викладача; анкетування студентів (майбутніх викладачів вокально-хорових дисциплін) та викладачів мистецьких закладів, зокрема мистецької школи, яка має фінансову автономію.

Дослідно-експериментальна база: студенти відділу хорового диригування Чернігівського фахового музичного коледжу імені Л.М. Ревуцького; викладачі Куликівської мистецької школи та Чернігівського фахового музичного коледжу імені Л.М. Ревуцького. В експериментальній групі 20 студентів та 20 викладачів.

Апробація результатів дослідження. За матеріалами кваліфікаційної роботи опубліковано дві статті у вигляді тез доповідей на всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Формування професійної культури викладача вокально-хорових дисциплін мистецької школи як педагогічна проблема» [59] та «Професійний імідж викладача вокально-хорових дисциплін в критеріальному полі іміджелогії» [58].

Наукова новизна роботи полягає в тому, що професійну культуру розглянуто комплексно та в контексті часу як феноменальну якість універсальних професіоналів, попит на яких формує сьогодення.

Теоретична значимість роботи полягає в розкритті змісту і складових професійної культури в різних критеріальних аспектах та її основоположної ролі для створення позитивного професійного іміджу.

Практична значимість роботи полягає в конструктивному визначенні актуального компетентнісного потенціалу суб'єкта професійної культури в умовах кон'юнктури ринку праці; у здатності вибрати вектор саморозвитку та забезпечити позитивний імідж для успішного просування й професійної реалізації.

РОЗДІЛ 1. ПРОФЕСІЙНА КУЛЬТУРА В КОНТЕКСТІ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВИКЛАДАЧА ВОКАЛЬНО-ХОРОВИХ ДИСЦИПЛІН МИСТЕЦЬКОЇ ШКОЛИ

1.1. Сутність та зміст професійної культури викладача вокально-хорових дисциплін мистецької школи

Невпинний світовий розвиток, цифровізація суспільства, орієнтація суспільно-політичних та соціально-економічних трансформацій України на позитивний досвід країн європейського простору зумовлюють кардинальні зміни у системі професійної освіти. Зростаючі вимоги до особистісних і професійних якостей майбутніх спеціалістів, зміна загальноосвітніх парадигм, інтенсифікація освітнього процесу стимулюють до формування конкурентоспроможного, мобільного, креативного, висококваліфікованого фахівця, здатного виконувати свої професійні обов'язки на рівні світових стандартів і зорієнтованого на постійне самоудосконалення й саморозвиток упродовж життя. Формування фахівця такого гатунку неможливе без розвитку у нього первинної якості майбутнього педагога, інтелектуала, носія світового й національного досвіду – професійної культури.

Сьогодні професійна культура привертає увагу багатьох дослідників різних галузей науки. Проте в ході досліджень не окреслений єдиний підхід щодо трактування сутності поняття «професійна культура» та шляхів і засобів її формування у майбутнього фахівця. У вітчизняній педагогічній літературі також недостатньо робіт, присвячених теоретичному розгляду педагогічної культури. І у філософських та соціологічних працях немає єдиного тлумачення поняття «професійна культура».

Обґрунтуванню концептуальних засад професійної культури педагогів, формуванню їхніх професійно значимих якостей присвячено роботи педагогів-науковців, зокрема класиків педагогіки В. Сухомлинського [63], Я.-А. Коменського [22]. Різні аспекти професійної культури розкриваються в наукових контекстах І. Зязюна [19], О. Олексюк [36], В. Гриньової [9], О.

Рудницької [51], Н. Гузій [10] та ін. Аналіз їхніх праць дозволяє дослідити сутність, зміст і критерії професійної культури викладача в контексті його професійних та особистісних компетентностей.

Потужний інтелект викладача і якісна освіта є цивілізаційно-об'єднуючими. В об'єднувчому процесі роль викладача безмежна. Найбільше прагнення єдності демонструє Європа, тому педагогу доцільно орієнтуватися на європейську модель освіти.

Українські викладачі легко інтегруються в європейську систему, бо мають що запропонувати світові. Наш педагог, за словами В. Андрущенка, покликаний «повернути авторитет духовності в освітній простір Європи» [1, с. 38]. Наш викладач - прямий спадкоємець глибокої за змістом і потужної за впливом педагогічної традиції, де в центрі освітнього процесу – людина як творець культури, як вільна істота, носій фундаментальних загальнолюдських цінностей.

З досліджень загальних критеріїв та змісту професійної культури викладач вокально-хорових дисциплін бере сутнісне зерно, щоб інтегрувати з профільними якостями для формування ідеальної компетентної моделі викладача мистецької освіти, здатного задовольнити високі власні цілі та актуальні нормативні вимоги.

Законом України «Про позашкільну освіту» визначені два напрями мистецької освіти: художньо-естетичний, який забезпечує розвиток творчих здібностей, обдарувань та здобуття вихованцями, учнями і слухачами практичних навичок, оволодіння знаннями в сфері вітчизняної і світової культури та мистецтва; та мистецький, який забезпечує набуття здобувачами спеціальних мистецьких виконавських компетентностей у процесі активної мистецької діяльності [18]. Та спектр діяльності мистецької школи значно ширший, оскільки заклади мистецької освіти інтегрують освітній і культурний напрями і відповідно керуються завданнями обох галузей. Це почесно в плані значимості мистецької освіти в освітньо-культурній

середовищі, але й дуже відповідально щодо реалізації численних задач, однаково пріоритетних в обох сферах.

Мистецька освіта як спеціалізована, згідно Закону України «Про освіту», «спрямована на здобуття компетентностей у відповідній сфері професійної діяльності» і «передбачає здобуття спеціальних здібностей, естетичного досвіду і ціннісних орієнтацій у процесі активної мистецької діяльності, набуття особою комплексу професійних, у тому числі виконавських, компетентностей та спрямована на професійну художньо-творчу самореалізацію особистості і отримання кваліфікацій у різних видах мистецтва» [17].

В загальній системі освіти заклади мистецької освіти забезпечують розвиток талантів, творчих здібностей, формування духовно-культурних цінностей, збагачення «творчого, культурного потенціалу Українського народу», «підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» [17]. А як заклад культури, мистецька школа має відповідати державним засадам та пріоритетам, відповідно до Закону України «Про культуру»: сприяти «створенню єдиного культурного простору України, збереженню цілісності культури»; турбуватися про розвиток культури та посилення освітнього, інноваційного та комунікаційного потенціалу культури; забезпечити естетичного виховання, свободу творчості та форм культурного самовираження, доступність мистецької освіти, функціонування державної мови; залучати інвестиції; пропагувати українську національну культуру; популяризувати український культурний продукт; розвивати мистецьку освіту з метою кадрового забезпечення сфери культури; підтримувати культурне розмаїття [16].

У реформованій системі освіти, яка має сприяти утвердженню соціальної цінності людини та загальнолюдських цінностей взагалі, максимальному розкриттю здібностей, задоволенню різнопланових освітніх потреб, гармонії з природним та соціальним довкіллям, багато залежить насамперед від педагога, здатного вільно орієнтуватися в соціальних і

природних умовах, розуміти особливості розвитку культури, володіти науковою інформацією. Професіонал у галузі мистецької освіти має глибоко усвідомлювати місце й роль освітніх процесів у світовому культурному просторі, в його історичних закономірностях і етнографічних формах, поєднувати глибокі фундаментальні теоретичні знання й практичну підготовку.

Проте якість підготовки викладача мистецької школи ще не відповідає вимогам сучасності. У зв'язку з цим актуальною залишається потреба в добре підготовлених, професійно компетентних кадрах, які мають високий рівень професійної культури.

Професійна культура набирає сенс тільки в культурному професійному середовищі, де спеціалісти, здатні вільно й широко мислити, створюють духовно-культурні цінності, яких потребує суспільство. Формування професійної культури має ґрунтуватися на загальнолюдських цінностях та досвіді минулих поколінь, враховувати тенденції розвитку певної професійної галузі та суспільства в цілому.

Професійна культура є якісною та кількісною характеристикою професійної діяльності. Вона існує і поза людиною, і в ній самій. Кожен із нас – потенційно-цілісна, здатна безкінечно розвивати себе, культура.

«З того часу, як людина стала людиною, з тієї миті, як вона задивилася на красу вечірньої зорі, вона почала вдивлятися в саму себе, - пише В. Сухомлинський. – Зупинись і ти в захопленні перед красою, і у твоєму серці розквітне благородство» [63, с. 634].

Справляти естетичний вплив у процесі викладання в мистецькій школі може тільки духовно багатий фахівець. Я.-А. Коменський бачив духовність в основах педагогіки. Духовне багатство особистості, розвиток її духовних потреб пізнання й самопізнання, краси, спілкування, творчості, пошуку сенсу життя, щастя, наявність ідеалу є критеріями професійної культури викладача вокально-хорових дисциплін.

Духовність визначає спрямованість усіх розумових, емоційно-чуттєвих, вольових якостей людини, її здатність до самоусвідомлення як особистості. Результативний вплив забезпечується засобами культури, зокрема через проникнення у світ мистецтва.

В сучасних умовах розвитку суспільства й особистості основою формування професійної культури викладача є духовна культура, що відбиває сукупність цінностей і ціннісних орієнтацій.

Духовна сфера представляє діалектичну єдність професійного ідеологічного й психологічного компонентів, містить систему професійних знань, переконань, культуру професійного мислення, професійні потреби, почуття, вольову готовність до здійснення професійної діяльності. Дослідниця В. Гриньова визначає компоненти професійної культури: структурні - цінності-цілі, цінності-мотиви, цінності-знання, технологічні цінності, цінності-властивості, цінності-відношення; функціональні - пізнавальний, виховний, дидактично-професійний, комунікативний, діагностикоорганізаційний, нормативний, захисний [9, с. 11].

О. Олексюк виділяє наступні складові професійної культури: теоретикопізнавальна та вольова активність, наявність музично-естетичного тезаурусу, оцінно-критична здатність, музично-мовна здібність, здатність до творчої самореалізації в процесі естетичного аналізу, інтерпретування та імпровізації, сталий інтерес до художньо-творчої діяльності, прагнення до самовдосконалення, здатність до самоорганізації, саморегуляції дій, сформованість ціннісних орієнтацій, комунікативні здібності, емпатійність, високий ступінь сформованості дослідницької культури, розвинені музично-творчі здібності, творча спрямованість особистості [36, с. 165].

Критерієм професійної культури є **гуманізм**. Гуманність - царина моралі, в якій любов до людей проявляється через милосердя, чуйність, доброту, емпатію, піклування і захист, розуміння цінності й індивідуальності кожної людини, толерантне ставлення до людини будь-якої національності, соціального статусу в суспільстві, особистісних якостей.

Сьогодні стосило й глобально нагадує про **патріотизм**. Черговий критерій у даній роботі – але перший у списку педагога-громадянина, педагога-українця. «Патріотизм – найсильніше почуття людської єдності» [2, с. 171]. Щоб виховати патріота, наставнику самому треба бути щирим патріотом свого народу, держави, національних традицій, української мови, культури і впроваджувати Концепцію національно-патріотичного виховання.

Сутність патріота прогнозує наступний критерій професійно-культурної особистості – **незалежність** у самовизначенні, судженнях, виборі змісту своєї життєдіяльності, стилю поведінки, способів свого розвитку. Вона вміє приймати рішення і нести відповідальність, толерує погляди інших людей, орієнтується в світі духовних цінностей.

Людина професійної культури – це особистість творча, яка мислить альтернативно, не спиняється на одержаних здобутках, прагне творити. **Творчість** знаходить вияв у всіх сферах життєдіяльності такої людини: у навчанні, праці, спілкуванні, побуті, організації дозвілля тощо. Професійні орієнтири творчої особистості спрямовані на розвиток її здібностей, потреб у перетворюючій діяльності, досконалому рівні засвоєних знань, умінь, поєднанні аналітичного та інтуїтивного мислення, здатності і прагненні до життєствердження та реалізації. Підґрунтям самореалізації є наявність творчого потенціалу. Творчий потенціал, який визначає здатність підходити до своєї праці креативно, найбільш залежить від такої якісної характеристики здатності до майбутньої професійної діяльності як культурний рівень фахівця, який формує його менталітет, **моральні якості**. Підвищення рівня цієї здатності, одним з компонентів якої є професійна культура, позитивно впливає на кінцеві результати професійної діяльності.

Професійна культура тісно пов'язана з культурою філософською, бо педагогіка являє собою своєрідну прикладну **філософію**. Вивчення філософії - умова, професійно необхідна для формування високої педагогічної культури вже через те, що філософія - це душа культури, її квінтесенція. Не випадково всі великі педагоги одночасно були філософами і приділяти увагу

філософській і педагогічній антропології й вічним проблемам культури. Або навпаки, людина з фундаментальною філософською підготовкою, як Іван Зязюн, займає провідне місце у освітньому просторі.

Базова складова професійної культури викладача вокально-хорових дисциплін – **вокально-хорові навички**. Відповідно оволодіння ними є основою формування професійної культури викладача вокально-хорових дисциплін. Саме завдяки наявності значної кількості закріплених професійних навичок діяльність викладача вокально-хорових дисциплін стає оперативною і продуктивною та забезпечує йому позитивний імідж фахівця.

Процес формування професійної культури викладача мистецької школи є складним, динамічним і багатограним, кінцевий результат якого – досконалий рівень сформованості професійної культури, а також проміжні результати: сформованість професійної позиції, професійної компетентності, педагогічної етики, педагогічної майстерності.

Культура професійної діяльності залежить від сукупності умов: повноти та глибини опанування спеціальних знань, умінь, навичок і рівня розвитку професійної компетентності; спрямованості та стійкості соціально значущих мотивів діяльності; соціальної активності; відповідності психофізичних властивостей особистості, своєрідного набору здібностей, які забезпечують необхідний рівень і ефективність професійної діяльності; універсалізму діяльності як основи не тільки ефективної самореалізації у професійній сфері, а й як головної умови, передумови формування цілісної саморегулюючої особистості тощо. Перелік цих умов може бути нескінченним у міру тривалості розвитку.

Професійна культура викладача вокально-хорових дисциплін характеризує його як суб'єкта діяльності у сфері обраної професії. Формування професійної культури передбачає переведення нормативної основи професійної діяльності в особистий стиль її виконання, що характеризується вибором індивідуальних засобів і способів цієї діяльності і

підходів до її проектування, а також мотивами, ціннісними орієнтаціями, особливостями процесу її виконання [32, с. 602].

Специфіка категорії «професійна культура викладача вокально-хорових дисциплін» виражається в спрямованості на творення і утвердження цінностей музичної культури, розвиток особистісної музичної культури, зростання духовної свободи та культурного багатства. Будучи підсистемою професійної культури викладача мистецької школи, вона включає всі сутнісні характеристики таких феноменів, як загальна культура, педагогічна культура, професійна культура, музична культура, культура особистості і т.д. [39].

Професійна культура викладача мистецьких дисциплін має загальнокультурні, загальнопедагогічні і мистецтвознавчі аспекти, складається з наступних домінуючих компонентів: багатого духовного світу особистості викладача, здатного вбирати в себе естетичний, пізнавальний та виховний вплив музичного мистецтва; любові і професійного інтересу до явищ музичного мистецтва на основі особистісно-ціннісних переконань; концептуально-цілісного бачення сутності, природи та закономірностей музичного мистецтва; творчої захопленості музично-педагогічною професією; активною самоосвітньою пізнавально-мистецькою діяльністю в області музично-педагогічної науки [39].

Професійна культура виступає не тільки освітньою метою, а і засобом раціонального й ефективного використання свого потенціалу для її досягнення, потужним стимулом активізації професійного самовизначення, самопозиціонування фахівця.

У світлі професійної підготовки пріоритетною метою майбутнього викладача вокально-хорових дисциплін має бути не короткотривале задоволення від процесу навчання, від отримання нових знань та вмінь, а формування власної концепції навчання, спрямованої на кар'єрне зростання, на досягнення професійного успіху, на розвиток здатності до самонавчання, самовдосконалення, постійної динаміки.

1.2. Рівень професійної культури як показник компетентісного потенціалу викладача вокально-хорових дисциплін

Посилення уваги до поліпшення якості освіти дозволило замислитись над тим, що є результатом освіти. Сьогодні світовою спільнотою визнано, що в тому числі, це перелік певних компетенцій, які дозволяють людині реалізуватись у професійній діяльності. У ХХІ столітті компетентнісний підхід є методологією, яка активно впливає на професійну підготовку. Компетентнісний підхід є ключовим і в процесі модернізації вищої освіти в Україні, саме тому висвітлення його основних положень в контексті удосконалення професійної підготовки майбутніх спеціалістів є актуальною потребою часу [30, с. 155].

Професійним стандартом «Викладач мистецької школи (за видами навчальних дисциплін)» [48] визначено загальні компетентності:

ЗК1 Здатність забезпечувати індивідуальний підхід до учнів;

ЗК2 Здатність підтримувати під час навчання сприятливий психологічний клімат;

ЗК3 Здатність дотримуватися професійних та етичних норм поведінки;

ЗК4 Здатність працювати індивідуально та в команді;

ЗК5 Здатність запобігати виникненню конфліктних ситуацій;

ЗК6 Здатність застосовувати у діяльності професійну термінологію;

ЗК7 Здатність планувати та організовувати діяльність відповідно до обсягу та особливостей завдань;

ЗК8 Здатність дотримуватись правил та норм охорони праці, гігієни праці та вимог пожежної безпеки.

В науковій літературі не існує єдиного трактування компетентності. Висвітлюються лише різні погляди на її структуру, систематизовані професором В.Е. Лунячком.

Автор або джерело	Запропонована структура компетентності / компетенції
-------------------	--

Європейська рамка кваліфікацій	Знання, уміння, компетенції (висвітлюються в термінах відповідальності і автономії).
Національна рамка кваліфікацій	Знання, уміння, комунікація, автономність і відповідальність.
Програма «DeSeCo»	Знання, пізнавальні навички, практичні навички, відношення, емоції, цінності та етика, мотивація.
Міжнародний департамент стандартів	Знання, вміння, навички, навчальні досягнення.
Болонський госарій	Знання, розуміння, навички.
Українсько- голландський проект з освітнього менеджменту (Ukrainian- Dutch Educational Management - UDEM)	Знання, необхідні для даної педагогічної спеціальності або посади; уміння і навички, необхідні для успішного виконання функціонально-посадових обов'язків; професійні, ділові та особистісно значущі якості, що сприяють якнайповнішій реалізації власних сил, здібностей і можливостей у процесі виконання функціонально-посадових обов'язків; загальна культура, необхідна для формування гуманістичного світогляду, визначення духовно-ціннісних орієнтирів, моральних і етичних принципів особистості; мотивація професійної діяльності.
О. Пометун	Знання, уміння, навички, ставлення.
А. Хуторський	Назва компетенції; тип компетенції у їх загальній ієрархії; коло реальних об'єктів дійсності, по відношенню до яких вводиться компетенція; соціально-практична обумовленість і значимість компетенції; смислові орієнтації по відношенню до даних об'єктів, особистісна значимість

	компетенції; знання про дане коло реальних об'єктів; уміння і навички, що відносяться до даного кола реальних об'єктів; способи діяльності по відношенню до даного кола реальних об'єктів; мінімально необхідний досвід діяльності учня у сфері даної компетенції; індикатори, приклади, зразки навчальних і контрольно-оцінних завдань з визначення ступеня компетентності.
В. Байденко та ін.	Знання і їх застосування, уміння, навички, здібності, цінності і особисті якості.
І. Зимня	Готовність до проявлення компетентності (мотиваційний аспект); володіння знаннями змісту компетентності (когнітивний аспект); досвід проявлення компетентності у різних стандартних і нестандартних ситуаціях (поведінковий аспект); відношення до змісту компетентності і об'єкта її застосування (ціннісно-смысловий аспект); емоційно-вольова регуляція процесу і результату проявлення компетентності.
С. Трубачева	Мінімальний досвід діяльності або попередній етап сформованості компетентності; соціальна, особистісна мотивація необхідності подальшого формування компетентності; знання, уміння, навички, необхідні для подальшого формування компетентності; способи діяльності на певному етапі формування компетентності; рефлексія ефективності отриманого результату.

Нормативне визначення компетентності подано в Законі України «Про освіту», в якому йдеться про те, що це – «динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність». Результати навчання в

цьому документі визначаються як «знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, набуті у процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів» [17].

Оскільки у новому інформаційно-технологічному суспільстві визначальним буде рівень освіти нації задля виживання у конкурентному середовищі, то саме цей час є переходом до високотехнологічного інформаційного суспільства, в якому якість людського потенціалу набуває вирішального значення для економічного і соціального поступу. Для цих умов С. Паламар пропонує структуру компетентності в інтеграції таких компонентів, як: мотиваційний (позитивна пізнавальна установка особистості, її ставлення до діяльності, особистісний і суспільний смисл, самоактуалізація); когнітивний (готовність і успішність оволодіння знаннями, способами діяльності, готовність і вміння здобувати інформацію з різних джерел, самооцінка); операційно-діяльнісний (навченість – готовність оперувати здобутими знаннями і вміннями; готовність і здатність до продовження освіти на різних рівнях, готовність до практичної діяльності, використання результатів навчання в життєвих ситуаціях, мобільність знань і вмінь, досвід творчої діяльності); емоційно-ціннісний (потреба оволодіння знаннями, активність, відповідальність); досвід соціалізації особистості (адаптація в соціальному оточенні, комунікативність, готовність до співпраці, самостійність); рефлексійний (самоаналіз здобутих результатів, способу отриманого продукту) тощо [42, с. 273].

У Законі України «Про вищу освіту» компетентність визначена як «здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, вмінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей»; результати навчання – як «знання, вміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, які можна ідентифікувати,

спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після за-вершення освітньої програми (програмні результати навчання) або окремих освітніх компонентів» [15].

В наукових джерелах не окреслена компетентнісна модель майбутнього викладача вокально-хорових дисциплін. Описуються лише компетентістні підходи в якості методологічних орієнтирів. Але це не применшує значимість компетентнісного підходу. Так, К.В. Рудніцька вважає компетентнісний підхід основоположним у підготовці майбутніх фахівців [52, с. 241].

Освіта не обмежується рівнем освіченості, особливо за сучасних умов, коли вона не визначається обсягом знань, їх енциклопедичністю. З позицій компетентнісного підходу рівень освіченості визначається здатністю розв'язувати проблеми різної складності на основі наявних знань. Компетентнісний підхід не заперечує значення знань, але він акцентує увагу на здатності використовувати здобуті знання. Компетентнісний підхід передбачає не лише трансляцію знань, умінь і навичок від наставника, а формування у майбутніх фахівців професійної компетентності. Реалізація такого підходу передбачає використання відповідних освітніх технологій у навчанні, самостійність застосування у практичній діяльності професійних умінь і навичок.

Компетентнісний підхід скеровує мистецьку освіту на формування цілого набору компетентностей, якими мають оволодіти майбутні викладачі вокально-хорових дисциплін. Компетентнісний підхід переміщує акценти з процесу накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок майбутніх фахівців у площину формування і розвитку здатності практично діяти і творчо застосовувати набуті знання і досвід у різних ситуаціях.

Бути компетентним спеціалістом означає мати набір специфічних компетентностей різного рівня (бути здатним спостерігати, бути глибоко обізнаним у предметі, вміти самостійно ставити запитання, доводити власну правоту, справлятися з міжособистісними конфліктами тощо). До компетентностей відноситься наявність у людини високого рівня

ініціативності, здатності організувати інших людей на досягнення поставленої мети, готовність оцінювати і аналізувати соціальні наслідки своїх дій [52, с. 242].

Кожна компетентність заснована на поєднанні взаємовідповідних знань, умінь і практичних навичок, ставлень та цінностей, поведінкових компонентів, усього того, що особистість може мобілізувати для активної дії. Недарма словник тлумачить компетентність (від. лат. *compeo* – відповідний, підхожий) як сукупність знань і вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: уміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію. Компетентність – це не просто володіння знаннями, але швидше потенційна готовність вирішувати завдання зі знанням справи.

Теоретичний аналіз сутності поняття «компетентність» дозволяє зробити висновок про необхідність дослідження проблеми, пов'язаної з підвищенням якості професійної освіти. Вирішення проблеми формування професійної компетентності майбутніх викладачів вокально-хорових дисциплін значною мірою залежить від розуміння сутності професійної компетентності.

Проблема професійної компетентності фахівців сьогодні надзвичайно актуальна. Більшість вітчизняних учених використовують термін «професійна компетентність» як провідний компонент якості результату професійної підготовки фахівця, що визначається як відповідність професійної підготовленості випускника ЗВО до нинішніх вимог часу.

У даній магістерській роботі дослідження компетентностей викладача вокально-хорових дисциплін здійснюється на основі професійної культура педагога як показника компетентнісного потенціалу викладача.

Існує чимало підходів і до трактування професійної культури, визначення показників її сформованості, при цьому високий рівень професіоналізму викладача вокально-хорових дисциплін завжди

характеризується розвинутою здатністю до вирішення професійних завдань і розвиненим професійним мисленням.

Мислення – категорія професійної культури. Наявність культури мислення визначається по культурі вираження думок, здатності мислити абстрактного, вмінню розмірковувати, зосереджувати думку на одному об'єкті й миттєво перемикатися на іншій. В процесі мислення визначається цінність саморозвитку. Культура мислення заснована на методологічних знаннях, уміннях, навичках, здатності до рефлексії, науковому обґрунтуванні, критичному осмисленні й творчому застосуванні певних концепцій, форм і методів пізнання, управлінні й конструюванні педагогічної теорії і практики з метою вирішення професійно-педагогічних проблем та осмислення власного педагогічного досвіду [28].

Практично вся діяльність викладача – це спілкування: з учнями, батьками, колегами. Тому культура спілкування – це один з компонентів професійної культури, основа взаємин викладача з соціальним оточенням.

Компетентнісний підхід в педагогічній освіті спрямований на комунікативно-діяльнісну модель організації навчання, досягнення інтегрального результату, що визначає готовність майбутнього викладача до міжособистісної комунікації. Організація освітньої діяльності включає процес моделювання принципово важливих параметрів спілкування: ситуації як форми спілкування, змістовної основи процесу спілкування, системи мовленнєвих засобів; та врахування особистісних якостей суб'єктів комунікації. Це і є комунікативно-діяльнісний підхід. Успішність комунікативної компетентності викладача залежить від способів комунікації, продуманого її структурування та узгодження змістових компонентів, що базуються на знаннях, уміннях, досвіді, цінностях, світоглядних позиціях.

Викладач вокально-хорових дисциплін - основний у своїй творчості. Він все визначає самостійно. Опірається, з одного боку, на індивідуальні характеристики власного мислення, а з іншого - на відповідність структури свого мислення логічній структурі навчального предмета. Робота мислення в

творчості – поєднання аналітичного і синтетичного для досягнення бажаного результату. Викладач вокально-хорових дисциплін осмислює кожен етап: попередню підготовчу роботу, створення виконавського плану, художньої програми, прораховує реальні можливості виконавців, передбачає труднощі, міру поступливості та етапи посилення вимог, думає, як не завадити у виявленні творчих здібностей.

Кажуть, що викладач має бути актором. Але актор передусім апелює до почуттів аудиторії, а викладач впливає на її розум. Ось чому голос, міміка, рух для актора - основні засоби впливу, для викладача - допоміжні. Актор може дозволити собі непорядність і це не завадить йому блискуче зіграти роль і викликати у глядачів найблагородніші почуття. Непорядний викладач, яким би високим не було його ораторське мистецтво, подібного зробити не може. Він має вчити живим прикладом. Тобто зовнішні, спостережувані й параметризовані вимоги до професійної культури - умова необхідна, але ще недостатня для її формування. Основою високої професійної культури є загальна культура особистості.

Висока професійна культура недосяжна, коли викладач не володіє широкою загальною культурою. Мова про освічену, культурну й духовно багату особистість викладача. Його загальна культура – це освіченість, вихованість; рівень, ступінь досконалості розумової діяльності, фахової підготовки, суспільної поведінки.

Людина є виразником матеріальної, соціальної та духовної культури. До матеріальної культури відносять взаємостосунки людини з довкіллям, задоволення її потреб, забезпечення подальшого існування, технологічну сторону її життя. Під соціальною культурою розуміють стосунки людини в соціумі, систему статусів і соціальних інститутів. Духовна ж культура – це суб'єктивні аспекти життя, ідеї, установки, цінності і способи поведінки.

У конкретних формах життя культура - естетична, моральна, професійна, політико-правова, економічна, екологічна, побутова, фізична, управлінська, акторська, особистісна, емоційна тощо. Отже, культура – це

надзвичайно динамічна категорія, оскільки кожне покоління може розвиватись на ґрунті творчого використання культурного надбання попередніх поколінь, кожна особистість здатна не тільки відтворювати й наслідувати минулий досвід, а й творчо удосконалювати себе, збагачуючи культуру суспільства. Ця теза є особливо цінною для формування професійної культури у майбутніх фахівців, оскільки культура є невід'ємною характеристикою особистості. У наведених визначеннях спільним є те, що культуру людини визначають як комплекс якостей, які людина виробила у собі власними зусиллями, так і як прояв людської самосвідомості. Одним із таких явищ є професійна культура, основи якої закладаються у людини під час навчання, у період підготовки до професійної діяльності та професійного становлення [32, с. 600].

Професійна культура саме викладача вокально-хорових дисциплін – це наявність комплексу розвинених музичних здібностей і педагогічних якостей, які здатні забезпечити найвищі результати в музичному навчанні та естетичному вихованні. Викладач мистецьких дисциплін має не лише розвиватися як творча особистість, а й самореалізуватися шляхом оволодіння професійною компетентністю з керування творчими й соціально-економічними процесами, необхідними для ефективної організації музичної діяльності.

Висока компетентність спеціаліста - базова у фаховій діяльності. Вона включає виконавську та педагогічну музичну діяльність, яка характеризується багатоаспектністю, неповторністю за характером здійснення і результату, оригінальністю, індивідуальною унікальністю. Враховуючи специфіку музичної діяльності, основу професійної компетентності вчителя музики складає музично-слухова, музично-граматична, музично-виконавська та музично-педагогічна компетентність. Велике значення має і система художньо-естетичних цінностей, емоційно-вольова сфера, музичний слух, художньо-образне мислення, володіння виконавською технікою. Усі види музичної діяльності мають у своїй основі

комунікативний процес, спрямований на передачу музичної інформації, що міститься в музичному творі.

Базова професійна компетентність викладача вокально-хорових дисциплін має бути репрезентована як органічне поєднання фахово необхідних знань, умінь і навичок із володінням фаховими методиками: музичного виховання, роботи з вокально-хоровими колективами, навчання сольного співу. Відповідно до цього виділяються функціональні та особистісні професійно-педагогічні компетенції викладача вокально-хорових дисциплін.

Функціональні пов'язані з практичною діяльністю і реалізуються в процесі проведення уроків музичного мистецтва, організації діяльності музично-творчих колективів та гуртків, оволодіння новітніми комунікаційно-інформаційними технологіями, культурно-освітньої роботи серед учнів та батьків, співпраці в учнівському та педагогічному колективах, самоосвіти та самоорганізації. Важливою складовою тут є володіння різними видами діяльності, які забезпечують успішну роботу педагога і керівника творчих колективів.

Особистісні компетенції викладача вокально-хорових дисциплін акумулюють особистісні якості, здібності, індивідуальні психологічні особливості, стиль роботи, творчий імідж. Важливими особистісними якостями, які впливають на успішність педагогічної діяльності, є креативність, доброзичливість, вимогливість, толерантність, організованість, комунікативність, артистичність тощо. Результативність діяльності викладача залежить від творчої уяви, образного мислення, вміння співпрацювати з різними віковими категоріями [65, с. 192].

Методологія базових професійних компетентностей викладача вокально-хорових дисциплін розкривається в наступному розділі роботи.

Керівництво освітнім процесом неможливо здійснити, не маючи організаторських здібностей. Уміння організувати, створити умови для

прояву активності, ініціативи, творчості, розвитку, саморегуляції учнів вирішує багато освітніх питань.

В компетентісні критерії входять і морально-психологічні якості педагога. Його справедливість, об'єктивність в оцінюванні, чуйність, гуманність, тактовність, чесність, толерантність; стійкість до стресу, здатність домінувати, емоційна врівноваженість, відповідальність, надійність, незалежність.

Про сформованість соціально-особистісних компетенцій свідчить дотримання етичних норм поведінки в педагогічному колективі та музично-творчій діяльності, розуміння функції викладача вокально-хорових дисциплін як носія ціннісних основ музики, адже він має бути водночас і музикантом, і педагогом. Аксиологічна складова закладена у зміст робочих програм усіх фахових дисциплін, враховуючи специфіку музично-педагогічної діяльності.

Компетентністю викладача вокально-хорових дисциплін є мистецтвознавство. Залучення інших видів забезпечує поліхудожній особистісний розвиток, без якого неможливий гармонійний розвиток у музиці.

В числі компетентностей викладача музики також є володіння комп'ютером та мультимедійними технологіями.

Удосконалюючи рівень професійної культури, викладач вокально-хорових дисциплін постійно наближається до ідеального «я». Процес самовдосконалення нескінченний. Він передбачає усвідомлення своєї неповторності, унікальності в порівнянні себе з іншими індивідуальностями; чіткі цілі й мотиви власного саморозвитку; самоствердження й усвідомлення своєї компетентності, яку забезпечує система знань і умінь, переконань, самореалізація себе у певних видах діяльності; цілісність і гармонійну єдність індивідуальних властивостей, у тому числі креативних; динамічність і неперервність саморозвитку, постійну роботу над собою з метою зростання рівня загальної та професійної культури; усвідомлення власної значущості в

особистому, професійному і соціальному аспектах з метою самоствердження в суспільстві.

1.3. Професійна культура викладача вокально-хорових дисциплін як особистісний і соціальний феномен

Професійну культуру здебільшого визначають з точки зору потреби суспільства в культурному рівні людей, що зайняті тією чи іншою професійною діяльністю. Вона полягає у піднесенні професійної діяльності кожної людини до загальних норм виконання певного виду праці. В такому визначенні, будучи важливим показником соціальної зрілості особистості, професіональна культура є й комплексом особистісних знань, вмінь, навичок, якостей, що визначають готовність до реалізації своїх сутнісних сил у конкретній галузі суспільної праці.

Недарма феномен професійної культури досліджується і в соціологічних галузях. Суспільство в цілому не тільки породжує та апробує професійну діяльність, але й зберігає її результати, закріплені у вигляді знань, умінь, навичок і спеціальних інститутів передачі соціального досвіду від старших поколінь до молодших [4, с. 72].

Професійна культура як структурована суб'єктно-соціальна діяльність розглядається з другої половини ХХ ст. Одним із перших тогочасних науковців, хто почав ґрунтовно вивчати професійно-педагогічну культуру, був В. Сухомлинський. Він обумовлював вирішення широкого кола завдань освітнього процесу всебічним розвитком особистості вчителя. За логікою В. Сухомлинського, з того, як і чому педагог виражає себе, можна зробити висновок про те, якими є люди, а в загальному – яким є добро і яким є ідеал. Отже, необхідно, щоб особистість викладача вокально-хорових дисциплін була взірцевою, надихала учнів своєю цілісністю, красою ідейно-життєвих поглядів, переконань, морально-естетичних принципів, інтелектуальним багатством, працьовитістю тощо.

Професійна діяльність сьогодні спрямована на досягнення двох благ: індивідуального й суспільного, які перебувають у взаємодії. Тобто плекаючи індивідуальну фаховість, розвиток у своїй справі, людина сприяє розвитку суспільства. Відповідним відгуком від суспільства є те, що за свою працю фахівець отримує добру зарплату, користується повагою, відчуває, що його професійний талант цінується. Розуміючи це, багато творчих колективів та організацій вживають заходи щодо створення в колективах особливого морально-психологічного клімату. Такий підхід сприятиме професійному зростанню працівників, встановленню довірчих відносин у спілкуванні між колегами, партнерами та споживачами освітніх і культурних послуг, і, як наслідок, сприятиме дотриманню працівниками професійної культури.

Професійна якість працівника є особистим аспектом культури праці, а основними елементами – кваліфікація та професійний досвід.

Щоб фахівець оволодів усіма компонентами професійної культури і був готовим до вирішення професійних завдань, зміст кожної навчальної дисципліни повинен бути гуманізованим [53]. А гуманізація – підхід суспільно обумовлений. Якщо цілеспрямовано використовувати таких підход, він поступово стає стилем соціально й професійно орієнтованого мислення фахівця, в структурі якого цінності культури актуалізовані та системно організовані. Володіючи цим підходом, майбутній фахівець виступає носієм прогресивної суспільної свідомості, загальної та професійної культури.

Професійну культуру можна розглядати на різних рівнях розвитку. Початковий рівень можна умовно охарактеризувати як інформаційний. Тут ступінь сформованості системи професійних знань і поглядів ще не досить широкий, професійні здібності перебувають у стадії формування. Ставлення до праці може бути звужене утилітарними факторами. Чим вищий рівень знань і вмінь, чим ширший досвід, тим більш імовірно, що людина у своїй праці може досягти певних висот. Для вищого рівня характерні й широкий професійний світогляд, і великий обсяг професійних знань, інтересів і вмінь,

і творче розуміння виробничої ситуації як проблемного завдання, і здатності розв'язувати його продуктивно, оригінально, ефективно.

Високий рівень сформованості професійної культури визначається за допомогою двох характеристик: загальної та спеціальної. І якщо спеціальна професійна культура включає якості, які значно різняться навіть у межах одного профілю, і для відбиття цієї сукупності якостей служать вузькоспеціальні розділи професіограм, то загальна професійна культура фахівця розглядається в соціальному ракурсі критеріїв. Вона полягає у єдності переконань щодо соціальної значимості праці й своєї професії, розвиненого почуття професійної гордості; працьовитості й працездатності; заповзятості, енергійності й ініціативності; готовності ефективно, швидко і якісно вирішувати виробничі завдання, що виникають; вільного володіння нормами наукової організації праці; знань теорії управління й основ соціальної психології; організаторських здібностей; готовності й зацікавленості в оволодінні основами суміжних спеціальностей у розширенні професійного досвіду. Відповідність цим критеріям потрібно розглядати в соціальній площині [53].

Щоб ефективно інтегруватися з соціумом, фахівець повинен відрізнятися відповідною характеристикою свідомості й самосвідомості суб'єкта професійної культури, морально-світоглядними та естетичними передумовами діяльності. Професійна свідомість відбиває дійсність, акумулюючи всю сукупність алгоритмів, норм, цінностей і мови, властивих відокремленому виду професійної діяльності.

У професійній культурі ми простежуємо феноменальний структурний ланцюг. Комплексну систему професійних елементів становить: мислення, інтерес, знання, уміння, навички й здібності, досвід, ступінь готовності особистості до конкретного виду діяльності, світогляд, майстерність, адаптованість до професійного середовища, мораль тощо. Сучасний фахівець має чітко уявляти моральний смисл, цінність, наслідки своєї діяльності, володіти культурою спілкування, знаннями правової системи та навичками

менеджменту, мати цілісний світогляд, економічно та екологічно розвинене мислення.

Професійна культура – не статичний набір якостей. Вона забезпечує необхідний рівень виконання професійних функцій у перспективі через можливість подальшого самовдосконалення фахівця.

Для успішного професійного розвитку особистості необхідною є наявність індивідуально-особистісних та соціокультурних, відповідно внутрішніх та зовнішніх факторів. Внутрішні чинники активізують індивідуальні особливості людини, потребу у самореалізації, саморозвитку, психологічну готовність до праці, зовнішні суспільні відношення, характер професійної діяльності, професійні вимоги до індивіда.

Традиційно культуру розглядають як сукупність цінностей. Ціннісний вимір - один з найважливіших у культурі. Отже, у вузькому значенні культура - цінності, переконання, зразки, норми поведінки, притаманні певній соціальній групі, конкретному суспільству; у широкому - соціальний механізм взаємодії (засоби, способи, зразки) особистості, спільноти із середовищем існування (природним і соціальним), які забезпечують передачу досвіду та розвиток діяльності. Тобто культура є якісною характеристикою людської діяльності, наскрізною суспільною системою, яка пронизує все суспільство, всі його галузі й структури. Очевидно, суспільство, що не проголосило людське життя й законність найвищою цінністю, не може бути суспільством високої педагогічної культури, які б вимоги до професіоналів педагогіки воно не ставило [4, с. 73]. Якщо соціум якісний, одним із найцінніших його здобутків є розвиток особисті у професії.

Професійна культура як соціальний феномен - явище складне й поліструктурне. Вона інтегрована в різноманітні сфери професійної діяльності людини.

Щодо музично-освітньої діяльності, в основі конкретних форм і методів професійної діяльності викладача вокально-хорових дисциплін лежить певний, історично сформований, соціокультурний комплекс.

Механізми й закономірності функціонування цього соціокультурного комплексу здійснюють визначальний, хоча й не завжди прямий, вплив на систему мистецької освіти, окреслюючи її освітні можливості.

Педагогічна культура є складноорганізованою системою з багаторівневою структурою суб'єкта педагогічного впливу. Вона якісно характеризує не тільки роботу викладача, а й тип педагогічного впливу тих або інших соціальних спільностей, наприклад, таких, як сім'я або трудовий колектив [4, с. 7]. Тому формування й розвиток педагогічної культури викладача вокально-хорових дисциплін включає цілеспрямовану діяльність не лише серед професійних педагогів, а й у межах усього суспільства.

Професійна освіта взагалі, і мистецька освіта зокрема, є соціальним інститутом, який на правах підсистеми входить у систему освіти суспільства і виконує соціальні функції соціалізації, навчання, виховання й розвитку особистості. Але разом із цими, загальними для соціального інституту освіти функціями, професійна освіта головним чином спрямована на оволодіння людиною певними знаннями, уміннями й навичками з конкретної професії й спеціальності.

У свідомості існує можливість моделювати узагальнені та ідеальні образи. Свідомість здійснює функції контролю та оцінки, будує стратегію і тактику діяльності на основі життєвого і професійного досвіду особистості, на основі її ставлення до інших людей, на порівнянні себе з іншими людьми.

Адекватність самооцінки та професійного становлення дають змогу фахівцю побачити себе збоку, й таким чином усвідомити і створити власний професійний образ. Нерозвинений образ самого себе, нездібність до рефлексії, до адекватних оцінок не лише окремих дій і проявів, а й особистості загалом сприяють потраплянню майбутнього фахівця у стан «внутрішнього глухого кута». Відсутність самопізнання, низька самооцінка викликають потребу підпорядкування першим пориванням, неперевіреним думкам або фіксованим установкам. Така людина, як правило, не вміє

диференціювати себе від інших, не усвідомлює своїх недоліків, не знає і переваг [39].

Зіставлення себе з іншими активізує процес самопізнання і саморозвитку, а отже, сприяє формуванню творчої професійної активності і професійному становленню. У професійному становленні майбутнього фахівця вирішальною може бути його особиста позиція: установки, ставлення до професійної діяльності, до мистецтва, до оточення, до самого себе. Результатом вільного вибору і основою самовизначення є прийняття рішення, вчинок. Прийняття рішення – це спонукання до подальших дій, до визначення власної моральної позиції, до самовизначення, до професійного становлення. При цьому свобода вибору людиною власної долі означає те, що людина бере відповідальність за свій вибір на себе. Відповідно конкретний викладач як педагог несе відповідальність за свої дії не лише перед собою, але й перед іншими людьми.

У професійному становленні майбутній викладач вокально-хорових дисциплін самореалізовується, створюючи певний образ людини, що стверджує ті або інші цінності, тобто бере за основу не лише своє буття, але й досвід, набутий людством. Благом для викладача може бути те, що є благом для інших.

Побачити смисл власної професійної діяльності в усіх її проявах – завдання професіонала. Це допомагає усвідомити актуальність і важливість дослідження проблеми професійного становлення особистості викладача вокально-хорових дисциплін.

Проблема професійного становлення особистості в усі часи була об'єктом наукових розвідок у різних галузях науки як на методологічному, так і на емпіричному рівнях. На методологічному рівні вона тісно пов'язана з вирішенням питання про необхідність принципових змін у професійній освіті на початку становлення нової педагогічної формації. Переконавання, нормативні характеристики, стандарти професійної підготовки і професійного становлення фахівця повинні відповідати тим парадигмальним

принципам, які на основі певної методології закладені в теорію і практику професійної освіти.

Концепція професійного становлення на особистісному рівні визначає становлення тієї частини культури фахівця, яка забезпечує духовне зростання, самореалізацію і самоствердження особистості, розвиток її професійних якостей і самовдосконалення. Професійне становлення характеризується усвідомленням людиною смислу життя, смислу професійної діяльності; змінами у свідомості фахівця, у ставленні до професії, власного професійного розвитку, тобто розвитком професійної самосвідомості [38].

Професійна культура розглядається як ступінь оволодіння професією, здатність певними способами і прийомами вирішити професійні завдання [9, с. 13]. Професія – це соціально-культурне явище, і, як наслідок, професійна культура є складовою культури суспільства. Формуючи професійну культуру в ході своєї діяльності, особистість набуває здатності відтворювати й збагачувати культуру суспільства.

Здатність професійної культури виявлятися через власне «я» є феноменальною для викладача вокально-хорових дисциплін. Викладач – це носій культури. Його індивідуальність є головним засобом передачі культури, духовних цінностей. Його професійні цілі, мотиви, знання, уміння, якості, здібності відображаються через культуру. Відповідно через суб'єктивний духовний світ викладача вокально-хорових дисциплін функціонує професійна культура як об'єктивна, відносно автономна система цінностей.

Соціальне призначення викладача вокально-хорових дисциплін, сутність соціального характеру його діяльності вимагають, щоб він був професіоналом-особистістю, який поєднує професійну компетентність з якостями громадянина і цивілізованого спеціаліста, націлений на підготовку особистості учні, здатного до демократичних і прогресивних дій у суспільстві, гуманних стосунків з людьми і навколишнім середовищем.

Таким чином, професійна культура викладача вокально-хорових дисциплін забезпечує необхідний рівень виконання професійних функцій та перспективи самовдосконалення у майбутньому. Виявляється вона через єдність особистісних та професійних якостей викладача, рівень соціального й духовного розвитку, що визначає здатність входити у вітчизняний та європейський освітній простір.

Висновки до першого розділу

Професійна культура феноменальна вже в тому, що без неї нема професії. Іншими словами, у будь-якого фахівця завжди наявні певні професійні характеристики, що є показниками професійної культури. А от який її рівень – залежить від компетентнісного набору та професійної якості в межах кожної компетентності.

Рівень – це ступінь сформованості професійної культури, певний результат розвитку; критерії – вимірювачі рівнів. Між ними є певний динамічний зв'язок. Розкриваючи його, моделюємо найбільш оптимальну систему критеріїв.

Під критеріями формування професійної культури фахівця вважаються суттєві ознаки, що свідчать про досягнення того або іншого рівня сформованості його професійної культури.

Професійна культура досліджується як предмет і як фактор з огляду на те, чи мова йде про якості спеціаліста, чи суспільно-особистісну значимість його професійної культури. Феномен професійної культури неможливо виміряти навіть за умови його повного й достовірного розуміння. Тому й процес формування професійної культури викладача вокально-хорових дисциплін неможливо підвести під визначений показник, який інтегральним чином дозволяв би виміряти цей феномен.

Професійна культура має об'єктивний вимір, що характеризує її як суму надбань, цінностей, установок, способів спілкування, традицій, ритуалів, досягнень науки, освіти, які створені в прогресі діяльності людей і

стали самостійними утвореннями з специфічними зв'язками та суб'єктами, що виражаються у особистісній інтеріоризації цих надбань та атрибутів. А реалізується професійна культура через суб'єктний вияв, тобто є складним інтегральним утворенням в цілісній структурі особистості фахівця, що проєктує його загальну культуру в професійній сфері і може формуватися лише в контексті соціальної, суспільно-корисної діяльності [67].

Сукупність професійних якостей викладача вокально-хорових дисциплін, які динамічно й мобільно інтегруються для вирішення професійних задач, є основою професійної компетентності.

Нормативно окреслені компетентності перспективний викладач оцінює як достатні і не обмежується цим рівнем. Самовдосконалення у професії дозволяє розвиватися щодо стандартної компетентнісної моделі, а кон'юнктура диктує нові компетентності. Так, професійне сьогодення ставить питання конкурентоспроможності, тому фахівець має подбати про імідж та просування на ринку освітніх послуг.

РОЗДІЛ 2. ПРОФЕСІЙНА КУЛЬТУРА – ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ВИКЛАДАЧА ВОКАЛЬНО-ХОРОВИХ ДИСЦИПЛІН МИСТЕЦЬКОЇ ШКОЛИ

2.1. Критерії позитивного іміджу викладача вокально-хорових дисциплін

Високий рівень професійної культури викладача вокально-хорових дисциплін – критерій його профпридатності. Він розкривається в тяглоті викладацької діяльності, стає доказовою базою репутації, досвіду, підсилює інтерес учнів до вокально-хорових дисциплін в ході викладацького процесу. А передує цьому професійному арсеналу первинний інтерес до особистості викладача. У подальшому цей інтерес заміщається інтересом до дисципліни, але спочатку має спрацювати зацікавленість особистістю викладача. Щоб особистість викладача стала засобом активізації інтересу до дисципліни, його образ має надихати.

Трансформація суспільного устрою і світогляду призвела до соціальних перетворень в Україні, пов'язаних з переглядом поглядів щодо особистості педагога. Сучасне суспільство гостро потребує висококваліфікованих спеціалістів, здатних грамотно будувати процес взаємодії з оточенням, вигідно презентувати свою особистість, бо це впливає на ефективність і результативність праці [44, с. 252]. Ті професійні якості, які були необхідні людині раніше, не завжди дозволяють їй адаптуватися до сьогодення. Потрібні не просто знання, а прагнення до нових знань, цілеспрямованість в їх отриманні та використанні; необхідна не просто виконавська дисципліна, а вміння працювати в команді, проявляти толерантність стосовно міркувань і думок інших осіб. Необхідними стають компетентність у розв'язуванні проблем (визначення проблеми, її аналіз, синтез), гнучкість у використанні знань у нових умовах, спритність і впевненість під час зустрічі з відкритими проблемами, що мають декілька варіантів розв'язання з несподіваними результатами. Важливими стали вміння працювати з різними джерелами

інформації, зокрема іноземними та електронними (для цього необхідне знання комп'ютера та хоча б однієї іноземної мови), критично аналізувати ці джерела перед використанням. Крім названих якостей потрібно бути порядною людиною, громадянином України, який живе і працює на користь суспільству, власній родині, собі [14, с. 77]. Необхідними якостями є: цілеспрямованість, рішучість, готовність ризикувати, евристичне мислення, адекватна самооцінка та оцінка інших, гнучка поведінка, гуманність, такт, комунікативність, впевненість у собі, конкурентна спроможність, енергійність, прагнення до успіху, ініціативність, харизма тощо. Ці якості роблять викладача здатним подобатися людям.

Щоби вміння та навички забезпечили успішне здійснення професійної діяльності і створювали гідну репутацію, необхідно викликати прихильність до себе аудиторії, колег, керівників – створити свій неповторний імідж. Іншими словами, кожній людині необхідний свій діловий імідж, тобто те уявлення, яке вона створює сама про себе і яке виступає як зовнішнє відображення особистості такої людини та показник її ділових і суто людських якостей [21, с. 88]. Більше того, ці професійні якості потрібно постійно вдосконалювати – плекати свій професійний імідж.

Імідж (англ. image, від лат. imago, imitari - «імітувати») - штучна імітація або подання зовнішньої форми будь-якого об'єкта, особливо особи. Це думка про цю особу у вигляді сформованого образу, що виник в уяві людей в результаті прямого їхнього контакту з цією особою або ж унаслідок отриманої про неї інформації від інших. Імідж - це знакові характеристики, в яких наявні й форма, й зміст. Це багатогранне явище, що відбиває і сутнісні, і зовнішні сторони. Ми запам'ятовуємо саму форму, яка потім посиляє нас на подальші змістовні характеристики самого іміджу [6].

У трактуванні категорії «імідж» відсутня одностайність, воно розкривається через такі поняття, як «образ», «уявлення», «стереотип» та ін. Відповідно не існує сталого переліку якостей, які точно гарантували б професійний успіх. Немає і єдиної думки науковців у поглядах на сутність

іміджу викладача вокально-хорових дисциплін. На сьогодні тема іміджу викладача отримує нове звучання у зв'язку із аналізом різних аспектів професійної культури [49, с. 90].

Так, Н. Гузій розкрила механізми формування іміджу та технологію його побудови як систему послідовних етапів створення образу педагога, органічно пов'язаних між собою. Вона пропонує розглядати поняття педагогічного іміджу як полісемантичну категорію, що характеризує стиль професійно-педагогічної діяльності, манеру спілкування, уміння індивідуалізувати свій образ, надавати йому естетичної виразності [10, с. 29].

Усі фахові, особисті та особистісні прояви впливають на професійний імідж педагога мистецької школи: від викладацької манери – до манери спілкування, від виконавського рівня – до рівня подолу сценічної чи буденної сукні. Навіть маючи всі іміджеві позиції, важливо вміти балансувати між ними – це гарантує формування позитивного сприйняття викладача вокально-хорових дисциплін.

Професійний імідж будується на підставі знань про образ ідеального викладача вокально-хорових дисциплін. Через образ викладач подає себе суспільству. Спочатку він пізнає себе як професіонала, самоідентифікується, працює над вдосконаленням себе, максимально заточуючи свій образ під ідеал, і вже потім подає себе суспільству.

На етапі формування професійного іміджу викладача вокально-хорових дисциплін потрібно враховувати загальні критерії, які досліджені та визнані такими, що визначають образ-ідеал; показники сформованості професійного іміджу; принципи, застосування яких дозволяє утримувати процес формування іміджу на позиціях доцільності, необхідності, ефективності та успішності; функції іміджу; структурні компоненти тощо.

До структури іміджу можна віднести групи пріоритетних якостей, що формують позитивний імідж викладача: природні якості (вроджені обдарування, мистецтво «подобатися людям», харизма); основні якості,

надобути в процесі виховання та здобуття освіти; якості, набуті з досвідом у професії та в житті.

Функціональність іміджу викладача виражається в його здатності адаптуватися в соціальній реальності, зберігати соціальну поведінку в умовах певних груп та норм їхньої моралі, перевтілюватися через моделювання необхідних емоційних станів, самонастроюватися, користуватися іміджем з метою приховання недоліків, оптимізувати свою поведінку з метою максимального впливу на інших, бути виразником цінностей.

Імідж-мета дозволяє оптимізувати соціальні, професійні та особистісні досягнення особистості і стимулює до розвитку компоненти іміджу. До складових іміджу за О.А. Радецьким [49, с. 92] входять: цілісний образ викладача мистецьких дисциплін у свідомості учнів; зовнішні плани виявлення (манера поведінки, хода, жести, міміка, одяг, зачіска тощо); внутрішні можливості (інтереси, ерудиція, творчий підхід, хобі); процесуальні резерви (темперамент, швидкість, пластичність, емоції, волюві якості); ціннісні потенції (життєва позицію, пріоритети, ціннісні установки, створена легенда); професійна репутація (напрацьований практичний і теоретичний досвід, авторські методики, відгуки дітей, батьків, колег про фахову компетентність, професійні нагороди й премії, фото та відеосвідчення діяльності, авторські сайти, публікації тощо).

У критеріальному плані на етапі формування професійного іміджу Т.А. Лигоміна виділяє такі показники: когнітивний (знаннєвий) критерій – обізнаність у сфері іміджу: знання щодо структури, закономірностей, механізмів і чинників формування професійного іміджу; мотиваційний критерій – наявність мотиву стати професіоналом, розуміння особливостей власної професійної ідентичності, внутрішня потреба до створення власного професійного іміджу, прагнення до розвитку; критерій оцінювання власного іміджу – рівень задоволеності власним професійним іміджем, рівень психологічного комфорту; операційний (діяльнісний) критерій – уміння використовувати прийоми та методи формування власного професійного

іміджу, вміння планувати й організовувати професійну діяльність щодо формування іміджу; рефлексивний критерій – знання особливостей своєї особистості, власних сильних сторін, які можна продемонструвати в іміджі, самооцінка та уявлення про ідеальний образ фахівця, що існує в суспільстві [29, с. 149].

Є критеріальна визначеність, на якій сходяться більшість дослідників іміджу, де показники його сформованості розкривають високий або гармонійний рівень. Це такі показники: за габітарним критерієм – висока культура зовнішнього вигляду; за когнітивним критерієм – сформовані знання про сутність, структуру, функції професійного іміджу, закономірності та засоби його формування; за мотиваційним критерієм – стійка потреба у створенні власного позитивного професійного іміджу, підтримуванні його та адаптуванні відповідно до зовнішніх та внутрішніх умов, що змінюються, готовності пізнавати себе та самовдосконалюватися; за рефлексивним критерієм – чітке усвідомлення власних психологічних властивостей та своїх переваг та недоліків, добре володіння методами самопізнання, самоаналізу; за практичним критерієм – наявність успішного досвіду створення власного позитивного іміджу, добре володіння методами самоосвіти, самовиховання, сформоване вміння планувати діяльність зі створення власного професійного іміджу; за особистісно-аксіологічним критерієм – наявність позитивної Я-концепції, наявність у свідомості чітко сформованого цілісного образу ідеального фахівця, наявність адекватної самооцінки, чітке усвідомлення значущості педагогічної праці, якостей викладача, висока моральність, відповідальність, самостійність у прийнятті рішень; за професійним критерієм – стійка професійна мотивація, сформованість інтересів, ціннісних орієнтацій, прагнення бути в професії і під час відпочинку та вміння захопити цим учнів, розвинена професійна самосвідомість, професійне мислення та професійна інтуїція, наявність професійних знань та ціннісних орієнтацій на свою професію, уміння та готовність викликати інтерес до неї, стійка потреба у професійному зростанні, підвищенні рівня своєї загальної та професійної

культури; за мовленнєвим критерієм – суворим дотриманням норм мовленнєвої культури; за комунікативним критерієм – дотримання етичних норм міжособистісної взаємодії, норм етикету, вміння встановлювати доброзичливі стосунки з учнями, батьками та колегами; за креативно-діяльнісним критерієм – високий рівень креативності у практичній діяльності, стійка потреба у творчій самореалізації у професійній діяльності.

Формуючи свій професійний імідж, викладач вокально-хорових дисциплін має адекватно оцінювати іміджеві передумови: об'єктивне сприйняття самого себе та своїх потенційних спромог, неупереджене бачення наявного сприйняття себе іншими, здатність спроектувати бажаний імідж-образ у площині «я»-концепції. Тобто наскільки б типовими не були критерії професійного іміджу, в кожного викладача вокально-хорових дисциплін шлях до ідеалу – свій, визначений відправними показниками професійного та особистісного розвитку. Приміром, комусь треба більше попрацювати над стилем одягу, а іншому – над стилем спілкування тощо.

Кожен викладач мистецької школи – сам собі іміджмейкер. Він має розуміти, що імідж – це проєкція, а проєкції без реального об'єкта не буває. Імідж-форма має виправдовуватися внутрішнім наповненням. Вона є формою сумарних характеристик викладача. Позитивні складові формують позитивний імідж-образ. Його повноцінність визначається в критеріальному полі професії. Чим природніше професіонал відчувається в довершеному імідж-образі, тим досконалішою професійною особистістю він є.

2.2. Особливості формування іміджевої культури викладача вокально-хорових дисциплін

Формуючи позитивний професійний образ, викладач вокально-хорових дисциплін повинен орієнтуватися на зовнішній запит, тобто формувати привабливий імідж. Найбільш відповідним щодо стереотипних очікувань суспільства є професійний імідж, який утворюється в категоріальному полі

культури та наділений емоційними та естетичними характеристиками, тобто є концентратом культури.

Іміджева культура - це складна, багаторівнева система із безліччю змінних. Це ширше поняття стосовно іміджу, воно включає структурні та змістовні компоненти таких напрямів як: іміджелогія, філософія способу життя, психологія іміджу, професійна етика, професійна культура і спілкування, естетика образу. Іміджева культура – це єдина система, що підсумовує теоретичні знання, практичні вміння, навички, моральні норми та підвалини. Іншими словами, це інтегративно-особистісна характеристика викладача вокально-хорових дисциплін, що включає аксіологічний, когнітивний, прагматичний та поведінковий компоненти, що впливає на успішність управління іміджем, орієнтована на професійні та загальнолюдські цінності. Відповідно й процес формування іміджевої культури викладача вокально-хорових дисциплін – складний, багаторівневий, інтегральний щодо освітньої та культурної основ - охоплює концептуальні ідеї, культурологічну технологію, прогностичну модель, шляхи й умови формування цілісного іміджу.

Цілісний імідж має погоджений характер, окремі його риси не суперечать одна одній. Системний характер іміджу вигідний для іміджмейкера, оскільки дозволяє завдяки одній введеній рисі, викликати в масовій свідомості потрібні характеристики.

Імідж є результатом цілеспрямованої роботи над собою у контексті побудови взаємопоєднаних компонентів, які ми умовно поділяємо на два блоки: базовий, який містить природний, особистісний, професійний і поведінковий компоненти; і символічний, який складається з візуального, аудіального, ольфакторного і кінестетичного компонентів. Результатом самовиховання і самотворення з урахуванням вищезазначених компонентів є створений професійний імідж викладача [44, с. 255].

Іміджі викладача – це про унікальність, неповторність - те, чим відрізняється конкретний фахівець. Вона проявляється через зовнішню

привабливість, приємні манери, життєрадісність, сучасність, культуру. Викладач вокально-хорових дисциплін набуває унікальності в міру неповторності індивідуальних характеристик: психологічних особливостей (уважності, емоційному стану, рефлексивності тощо) та зовнішніх проявів (постави, мови, міміки, виразності погляду, інтонації й тембру голосу, стилю). Проте є й узагальнені риси, що формуються в ході фахової підготовки: вокальні навички, техніка диригування, мистецтвознавство, аранжування, здатність імпровізувати тощо. Поєднання особистісно-професійного становить цілісний імідж.

При формуванні іміджевої культури важливо враховувати дії зовнішніх і внутрішніх чинників. До перших належить зовнішня привабливість – не лише природжена, а й та, якої набуває педагог завдяки професіоналізму, загальній культурі, управлінню поведінкою, вмінню самовдосконалюватись, стежити за собою. Внутрішні чинники: наявність у педагога високого життєвого тону, який виявляється у виваженості, манері спілкування, стриманій реакції на життєві труднощі, толерантності; вміння приховувати нездужання, незадовільний стан здоров'я, поганий настрій, внутрішній дискомфорт [33, с. 284].

Іміджева культура формується поетапно. Спочатку сприймається образ, на основі якого буде формуватися цілісний імідж. Далі йде аналіз інформації та корекція сприйнятого образу відповідно до ідеального образу й індивідуальних особистостей того, хто сприймає. Ідеальний образ примірюється, програється на прикладі окремих елементів бажаного іміджу: стилю спілкування, жестів, одягу тощо. Потім відбувається входження в образ, а відтак - привласнення та індивідуалізація цього образу.

Найпершим елементом іміджевої культури є професійна культура.

Професійна досконалість викладача вокально-хорових дисциплін визначається здатністю володіти вокальними навичками, доведеними до автоматизму, коли фахівець з легкістю виконує дію і не замислюється, яким чином її робить. Сформована вокальна компетентність виявляється у набутті

предметно-практичних компетентностей, а саме: оволодіння різножанровим вокальним репертуаром (шедеври вітчизняної та світової вокальної музики); здатності до художньо-інтерпретаційної творчості у вокально-виконавській діяльності; практичному використуванні професійних знань з методики музичного навчання та виховання; здійсненні естетичного виховання засобами вокального мистецтва [25, с. 31].

Як освітянин, викладач мистецької школи має знати методики, прийоми та засоби для ефективної роботи з різним учнівським контингентом. Також викладач вокально-хорових дисциплін зобов'язаний добре орієнтуватися у музичному мистецтві, знати його стилі й жанри, тенденції розвитку, композиторів і виконавців не тільки класики, а й сучасних, володіти інформацією про музичні вподобання молодого покоління, щоб прищеплювати високу культуру слухання музики та справжню любов до хорового співу. Викладач є популяризатором мистецтва, через яке учні формують своє уявлення про духовно-культурні цінності. І викладач, пропагуючи такі цінності, має сам бути їх носієм, уособлювати правильну життєву позицію, вихованість, високу культуру. Якщо ж не буде реального підкріплення цих якостей в образі викладача, то він буде лише декларувати правильну поведінку – а це не забезпечить освітнього ефекту.

Складовою професійної культури і чинником іміджевої культури є художньо-методична культура. Художньо-методична культура пов'язана із розумінням мистецтва як найвищого ступеня майстерного виконання дій. Розвинений у мистецтві викладач вокально-хорових дисциплін як правило має високий рівень методичних умінь. Художня й методична культура зумовлюють одна одну. Компонентна структура художньо-методичної культури включає мистецькі й педагогічні характеристики. Падалка Г. М. виділяє такі компоненти художньо-методичної культури: пізнавально-дослідницький (обізнаність у мистецтві та методиці), оцінно-проективний (об'єктивний аналіз, проектування, моделювання), творчо-діяльнісний

(ініціативність, творчість, інновації), комунікативно-виховний (продуктивна взаємодія) [40, с. 20].

Для іміджевої культури важливі всі якості, що свідчать про потенціал всебічного розвитку і сприяють позитивному іміджу викладача вокально-хорових дисциплін, зокрема: вміння орієнтуватися в матеріалі в межах та за межами дисципліни, досліджувати його джерела та усвідомлювати освітньо-духовну цінність, підбирати якісний репертуар; наявність почуття художньої міри та естетичного смаку; вміння орієнтуватися в дійсній сутності взаємин культури і мистецтва, культури і цивілізації, культури і вокально-хорової музики; вміння аналізувати реальні протиріччя соціокультурного розвитку на сучасному етапі; володіння основами інтерпретації вокально-хорових творів, стилістичними засобами; знання історії розвитку вокально-хорового мистецтва та творчості митців; проведення дослідницької діяльності для якості вокально-хорової роботи; збагачення традицій власними творчими надбаннями; розвиток кращих вокально-хорових традицій; знання виконавської психології; перекладання творів зарубіжних композиторів українською мовою з метою їх ширшої популяризації; організаційні, аналітичні та оцінювальні здібності; вміння довести значущість своєї професії; вміння визначати музичний, освітній, естетичний рівень та вікові й індивідуальні особливості учнів, зокрема обдарованих дітей з метою підбору найефективніших форм та методів роботи; використання індивідуальних програм вокально-хорового та загального розвитку; прогнозування та визначеність музично-педагогічної діяльності; усвідомлення завдань загального культуротворчого процесу; застосування творчого підходу; здатність до просвітницької роботи; сприйняття вокально-хорового мистецтва як соціокультурного феномена в історичному ракурсі; обізнаність щодо сучасних державних документи з питань розвитку суспільства, культури й мистецтва, науки й освіти України.

Іміджева культура – це не лише про фахові можливості й статус професіонала, а й про культуру особистісну. Індивідуальність надає

професійним якостям неповторного колориту та накладає відбиток на всі аспекти існування у професії. Не випадково у пам'яті учнів залишаються не стільки характерні прийоми роботи педагога, скільки його індивідуальні риси: звички, особливості мовлення, жести, стиль одягу, ті висловлювання, у яких виявилось особистісне ставлення до чогось. Тому формування іміджевої культури викладача вокально-хорових дисциплін повинно реалізовуватися через культуру поведінки, спілкування, зовнішню естетику. Це - концептуальні складові професійного «я». Позитивна «я-концепція» викладача забезпечує формування в учнів почуття психологічної захищеності і безпеки, повної впевненості в доброзичливості та повазі з боку наставника.

Загальне сприйняття викладача починається із враження про його зовнішній вигляд. Він має велике значення для налагодження емоційних контактів з учнями. Стійкими категоріями зовнішнього вигляду викладача вокально-хорових дисциплін є фізичний вигляд (обличчя, постава і типові пози, хода, голос і мовлення); зовнішність (одяг, зачіска, прикраси); риси характеру й поведінки (доброзичливість, привітність, привабливість, тактовність тощо). Зовнішність викладача виконує специфічну роль, адже він має справу не просто з соціумом, який оцінює, а з учнями, які і оцінюють, і наслідують, - отже, зовнішність наставника має бути бездоганною. Вона є компонентом педагогічної майстерності. Зовнішній вигляд викладача запам'ятовується учням відразу, як тільки вони побачили його вперше. І це враження з часом дуже важко змінити.

Важливою складовою іміджевої культури є емоційна культура, яка формується на основі почуттів та емоцій. Емоційна культура – це здатність оцінювати свої почуття й емоції в конкретний момент, управляти ними в процесі спілкування, оптимально їх використовувати для забезпечення освітнього процесу. Учні високо цінують позитивні почуття викладача: любов та повагу до людей, доброту, гуманізм, дружбу, милосердя, співчутливість, турботливість тощо.

Універсальним засобом прихильності до себе є усмішка. Вона - найбільш ефективна форма спілкування, найкращий комплімент, який ми можемо зробити своєму співрозмовникові. Часто її розглядають як щирий прояв інтересу до людини та її проблем.

Дієвим інструментом викладача також є слово. Важливо, щоб воно було досконалим і мало вплив. Словом треба вміти користуватися. Викладач має наполегливо працювати над технікою голосу та мовленнєвої діяльності. Мова є показником рівня сформованості педагогічної культури викладача. Необхідно формувати правильне, чітке, виразне мовлення, володіти мовним етикетом.

Мовна культура – це важлива складова іміджевої культури. Для її формування велике значення має знання і володіння різними мовленнєвими стилями – побутовим, діловим, науковим, художнім. Викладач вокально-хорових дисциплін спілкується з учнями, колегами, батьками та іншими людьми, тому він повинен орієнтуватися в певній аудиторії, вибирати певний стиль, від якого залежить успіх спілкування, взаєморозуміння, вирішення конфліктних ситуацій. Мова працюватиме на імідж-образ викладача, якщо матиме такі ознаки: зверненість до аудиторії, спрямованість на вирішення освітніх завдань, активність, внутрішню силу, виразність, образність, плавність, простоту, стислість, логічну стрункість.

У техніці мовлення викладача вокально-хорових дисциплін велику роль відіграє голос, який є основним інструментом педагогічної діяльності. Голосом викладача говорить його внутрішнє «я», його знання, вміння, почуття, життєві принципи – всі якості професійної культури.

Іміджева культура викладача вокально-хорових дисциплін і як митця, і як педагога включає акторський образ і режисуру, оскільки викладач є учасником творчого процесу: розробляє драматургію педагогічної дії та діяльності; реалізує свій творчий задум через себе, свою особистість; розігрує процес здобуття знань, персоніфікує його, оформляє у життєвий контекст, забарвлює своїми емоціями, почуттями, ціннісними установками й

орієнтирами і цим захоплює учнів інтересом до знань, до навколишньої дійсності, до людей. І в цьому плані акторські здібності дають змогу більш ефективно в процесі живої комунікації творити унікальну особистість учня [33, с. 288]. Але акторські здібності працюють лише тоді, коли вони є не маскою, а якостями викладача як творця, у якого зовнішні прояви не розходяться зі внутрішніми установками та позиціями.

Іміджеву культуру не можна сформувати з удаваних якостей, бо імідж-образ без внутрішнього наповнення – це фейк. Він не виправдає очікування інших і не принесе професійного задоволення самому викладачеві. Тільки самовдосконалення та формування професійної культури дає змогу підтримувати життєвий тонус, зберігати здоров'я, регулювати свою поведінку, провадити професійну діяльність, створювати сприятливий морально-психологічний мікроклімат. Відтак професійна культура формується в презентативну – іміджеву культуру.

Процес формування іміджу викладача вокально-хорових дисциплін потребує свідомого підходу та постійного управління ним, що передбачає конструювання позитивного образу, імплементацію бажаних характеристик у його поведінкову форму, мотиваційно-ціннісну орієнтацію та комплексну систему оцінювання [13, с. 633].

2.3. Самопрезентація компетентностей - фактор професійного успіху

Здатність до формування та управління своїми індивідуальними виразними засобами робить імідж способом самоподання себе суспільству.

Суспільна увага до викладача мистецьких дисциплін помічена з давніх часів. У кожен історичний період до педагога-музиканта висувалися різні вимоги, затверджувалися різноманітні професіограми, у яких відображалися як основні якості особистості, так і професійні характеристики викладача. Кожне суспільство формувало і продовжує формувати певні стереотипи

образу викладача, що впливає на сприйняття сучасниками представника цієї педагогічної професії.

В сучасному українському суспільстві професія педагога втратила колишню престижність, тому потребує негайної реабілітації. У той же час до діяльності і особистості викладача, як і раніше, ставляться найвищі вимоги. За конкретним образом викладача завжди перебуває особистість, тобто та внутрішня основа, на якій ґрунтується поведінка. Своєрідною карткою особистості викладача є його вміння презентувати себе.

Мотивація діяльності людини, її самооцінка залежать не тільки від матеріальних результатів діяльності, але й від того, яке місце займає його професія в соціальній ієрархії, від сприйняття її в суспільстві. Імідж можна вважати джерелом інформації про соціальний статус особи, її матеріальний стан, цінності, ступінь самореалізації і т.д.

Іміджева культура у світлі культурологічного підходу постає як універсальна характеристика фахівця, тому що він, володіючи професійною культурою, формуючи імідж, управляє іміджевими процесами, впливає на цільову аудиторію.

Позитивний імідж педагога тісно пов'язаний з його професійною компетентністю, педагогічною майстерністю, психолого-педагогічною культурою, особистісними та професійно значущими рисами. Педагогу з позитивним іміджем притаманні риси власної гідності, самоповаги, відповідності за себе й інших, висока професійна самооцінка, потреба в самореалізації, гнучкість у пошуку творчих альтернатив у педагогічному процесі. Він характеризується здоровим, доглянутим зовнішнім виглядом, активною громадянською позицією, загальною культурою та педагогічною майстерністю [33, с. 284].

Позитивний імідж – похідна самопрезентації. У сучасних наукових дослідженнях немає однозначного тлумачення терміну «самопрезентація», як немає методологічної лінії сформованого та наукового тлумачення цього феномену. По суті самопрезентація – це самостійне розкриття себе перед

іншими. Що показувати і яким чином – самостійний вибір кожного фахівця. Зрозуміло, що презентуватиметься синтез якостей, але які з них увійдуть до показового набору? Навіть переліки однакових якостей можуть відрізнятися пріоритетністю тих чи інших компетенцій. Одностайність буде лише в установці на результат: не просто вирізнитися як працівник, а професійно й особистісно вразити.

Для мене «презентувати себе» означає презентувати кожен свою якість фахівця і особистості як компетенцію. Навіть визначальну субстанцію – любов до музики й викладацької діяльності – можна розглядати як свою компетенцію, коли ти вмієш любити не себе мистецтві, а мистецтво в собі; коли органічно відчуваєшся у професії; коли природньо навчаєш тому, у значимість чого беззаперечно віриш сам, - і тобі це неодмінно вдається; коли прививаєш любов до дисципліни через свою залюбленість у предмет - адже переконати може тільки переконаний.

Структурними елементами моєї самопрезентації є наступне.

- Професійна майстерність по спеціалізації. Кожен викладач вокально-хорових дисциплін зобов'язаний досконало володіти своєю спеціальністю. Виховувати співака має тільки той, хто сам високопрофесійний музикант, хто любить, відчуває, розуміє музику, хто сам постійно розширює свої знання, хто вдосконалює або підтримує своє володіння голосом, хто не зводить процес навчання співу до простої передачі власних знань і вмінь від вчителя до учня, адже знає, що метод показу-наслідування демонструє тільки поверхово зовнішній бік виконання, але не дає розуміння та усвідомлення роботи голосового апарату, психіки, емоцій під час співу.

- Людинознавство. Викладач вокально-хорових дисциплін має викликати довіру, виявляти доброзичливість, яка анонсує його здатність створювати атмосферу взаємоповаги й довіри як першоджерела будь-якого виховного, а надто – творчого процесу. Викладач не екстрасенс – не може передбачити усіх деталей особливості розвитку кожного учня, але він може гарантувати індивідуальний підхід і максимальне розкриття індивідуальних

здійбностей в процесі постійного контакту, щоб привести учня до його мети його ж особливим шляхом.

- Духовність. Для викладача вокально-хорових дисциплін духовність є найвищим рівнем його культурного розвитку, що характеризує все людське в людині. Духовна зрілість стає мірою професійної продуктивності - педагогічної здатності підняти учнів до вершин людяності. Духовність викладача набуває престижу, коли є взірцевою, - тоді вона має широко захоплювальні впливи. Високою духовною цінністю є патріотизм.

- Творчість. Наявність продуктів власної творчості вирізняє викладача вокально-хорових дисциплін, свідчить про його унікальну індивідуальність. Творчі викладачі потенційно спроможніший запалити творчу іскру учня.

- Мультимедійна компетентність. Вміння застосовувати мультимедійні технології у професійній діяльності дає багато переваг, які вирізняють фахівця як такого, що йде в ногу з сучасністю і володіє інструментарієм для свого просування, а отже, й для ефективної роботи з учнями.

- Особистісна поведінка. Вона свідчить про наявність моральної компетентності, зокрема моральної бездоганності, законослухняності, самокритичності та вміння критично оцінити конкретну ситуацію.

- Комунікативна поведінка. Комунікативну поведінку викладача оцінюють за тим, що і як він говорить, які в нього жести, рухи, міміка, ритмомелодика; чи є комунікація результативною, а не комунікацією задля комунікації; чи створюється в процесі комунікації сприятлива емоційно-психологічна атмосфера.

- Духовність і здоров'язбереження.

- Зовнішність. Важливими, зокрема для першого враження про викладача, є стиль одягу, зачіска, застосування косметичних засобів, аксесуарів тощо. Візуалізація – важливий засіб самопрезентації.

- Різностороння обізнаність, зокрема у сферах суспільного життя. Громадянська позицію. Громадська активність. Благодійність. Волонтерство. Коло інтересів, реалізація у видах діяльності поза професією.

Самопрезентація – це процес і спосіб демонстрації якостей, динаміка їх розвитку. В загальному - це представлення бажаного образу викладача вокально-хорових дисциплін іншим людям. Добре, коли цьому образу відповідає реальний образ викладача. А якщо викладач на шляху до ідеалу, то він презентує ідеал і самому собі. Важливо йти шляхом досягнення максимальної внутрішньої узгодженості, щоб уникнути психологічного дискомфорту у діях особистості.

Самопрезентація є унікальним джерелом інформації про викладача вокально-хорових дисциплін. Вона має впливати не тільки на свідомість людей, а й на підсвідомість, щоб у них виникало почуття приємного при згадуванні імені викладача. Більше того, вплив на підсвідомість більш ефективний. Думка, що виникла у людини під впливом підсвідомої інформації, розцінюється нею як власна, бо джерело її виникнення не очевидне. А оскільки люди звичайно собі довіряють більше, ніж іншим, то і підсвідомому враженню вони будуть довіряти більше, ніж свідомому [21, с. 92].

Самопрезентаційний успіх педагога полягає в умінні привернути увагу до своєї особи та залежать від взаємодії всіх учасників навчально-виховного процесу. Результати такої взаємодії - особистісне зростання викладача вокально-хорових дисциплін, підвищення його професійного рівня, подолання психологічних бар'єрів, позитивне сприйняття себе та інших, відчуття задоволення від роботи.

За грамотно організованої самопрезентації імідж стає результатом свідомої роботи, частиною професійного успіху, атрибутом професійних досягнень.

Висновки до другого розділу

Професійний імідж викладача вокально-хорових дисциплін формується на ґрунті професійної культури. Особистісно-професійні якості

культивуються до позитивно-показових і транлюються через самопрезентацію.

Професійний імідж викладача вокально-хорових дисциплін є структурним утворенням, яке має багато критеріїв. Відповідно й процес його формування є складним, що пояснюється впливом сукупності факторів на нього: можливостей педагога, потреб освітніх завдань, особливостей інформаційних каналів та задоволеності учасників освітнього процесу. В процесі взаємодії з учнями визначається стиль викладацької діяльності, якого набуває символічний імідж-образ.

Процесу взаємодії передуює момент першого враження, значимість якого ніяк не можна применшувати, бо саме початковий стереотип сприйняття суб'єкта виявляється настільки стійким, що надалі впливає на характер навчальної взаємодії та ефективність навчального процесу.

Побудова позитивного іміджу викладача вокально-хорових дисциплін відбувається свідомо та цілеспрямовано, тому цей процес потребує постійного управління ним, що передбачає конструювання позитивного образу викладача, імплементацію бажаних характеристик у його поведінкову форму, мотиваційно-ціннісну спрямованість. Тут одним із найвиразніших проявів самосвідомості є бажання побачити себе в справедливому, милому світлі.

Роль іміджу сучасного викладача вокально-хорових дисциплін набуває все більшого значення, що зумовлено ростом конкуренції на ринку освітніх послуг України. Сьогодні викладачі зацікавлені в побудові позитивного іміджу, тому вони створюють соціально орієнтований професійний образ, презентують його, удосконалюючи до рівня особистого бренду.

Робота над професійним іміджем стає важливою і конструктивною не тільки для самого викладача, а й для розвитку освіти, для вдосконалення суспільства в цілому.

РОЗДІЛ 3. ПОЗИЦІЮВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ОБРАЗУ ВИКЛАДАЧА ВОКАЛЬНО-ХОРОВИХ ДИСЦИПЛІН НА ЗАСАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

3.1. Професійна культура – якість універсальних педагогів-музикантів

Технологічна, мобільна, модерна сучасність диктує кадрові запити на універсальних працівників. Якщо фахівець орієнтується на виконання професійних обов'язків лише в межах посадової інструкції, в умовах ринку освітніх послуг він приречений. Рятівною якістю в сучасному професійному світі є універсальність.

Універсальність – це всеосяжність. Вона означає, що людина має глобальне охоплення. Щоб охоплення в певній галузі не стало розпорошенням з ознаками поверховості, воно має базуватися на ґрунті професійної культури. І що більше якостей фахівця свідчать про його професійну культуру, тим ближче його образ до універсального професіонала.

Професійна культура викладача вокально-хорових дисциплін - це інтегративна характеристика. Викладач мистецької школи – це не просто «предметник». Це глибоко ерудована, творча, різнобічно підготовлена особистість, котра володіє високою професійною культурою: має добре розвинений вокальний слух, поставлений голос, педагогічний дар, грамотне володіння системою педагогічних прийомів та знаннями в галузі фізіології та анатомії голосового апарату, психології, акустики тощо.

Універсальність викладача вокально-хорових дисциплін починається з вокально-методичної майстерності. Двоєдиність закономірна: треба і володіти голосом, і вміти навчити володіти голосом. Викладач не відбудеться без першого, бо він буде тільки вокалістом; і без другого, бо він не зможе навчити без вокального взірця. Від якості вокальної підготовки викладача

залежить його здатність прищеплювати учням любов до вокального мистецтва та працювати з вокально-хоровими колективами.

Голос – це інструмент викладача вокально-хорових дисциплін. Від його якості залежить вирішення завдань художньо-змістового та сценічно-виконавського плану [27, с. 48]. Працювати над постановкою голосу – виробляти вокально-технічні навички і засвоювати прийоми співочого голосоведіння з відповідним впливом на роботу голосового апарату. Постановка голосу – це правильний вибір методів і засобів його розвитку на підставі точно визначеного тембру [26, с. 10]. Результатом цього процесу повинно стати досконале оволодіння основами співацького дихання, вірною позицією звучання голосу, різними видами голосоведення, динамікою звуку, співацькою орфоепією, артикуляцією та чіткою дикцією. Особливе місце належить і розвитку вокального слуху, адже слух вокаліста - це здатність сприймати та відтворювати звукові враження, орієнтуючись на висотні й ладові співвідношення звуків, темброву належність, метроритмічну організованість, ритмічні послідовності й комбінації, динамічні відтінки та їх розвиток, гармонічні засоби та процеси, структуру творів музичного мистецтва, а також здатність зберігати у своїй свідомості музичну інформацію, необхідну для професійної діяльності [64, с. 269].

Метою вокально-хорової роботи є хорова звучність як результат взаємодії всіх елементів: хорового строю, ансамблю, дикції, динаміки тощо. Високий рівень виконання будь-якого хорового твору забезпечує вокально-хорова техніка, то керівник хору повинен постійно турбуватися про її розвиток та удосконалення в колективі. Хорова звучність забезпечується у поєднанні інтонації та хорового строю з правильною постановкою голосу. Також викладач повинен уміти поєднувати технічний вокальний розвиток з художніми цілями виконання, щоб техніцизм не затьмарював художньо-творчу природу музичних творів, а художньо-образне начало відповідало технічним якостям (чисті інтонації, виразній артикуляції, свободі

звуковедення, правильності дихання тощо). Обов'язкове вміння - володіння диригентською технікою на високому рівні.

Методична майстерність викладача вокально-хорових дисциплін залежить від особистого професійного вибору методів та прийомів. А для цього потрібно знати різні методики, щоб ефективно їх використовувати чи навіть вибудувати свою методичну систему, адже на сьогодні «не існує єдиного підходу щодо розуміння самої сутності вокально-хорових навичок, а отже, і щодо методики їх формування» [61, с. 58]. За практичними висновками, найефективніше формування вокально-хорових навичок відбувається шляхом залучення учнів до активної музично-творчої діяльності.

В переліку інших якостей, що свідчать про універсальність викладача вокально-хорових дисциплін, важко розставити пріоритети. Певно це теж питання власного вибору в дусі часу. Та цей перелік однозначно комплексний і однозначно з перспективою поповнення в міру роботи викладача над своїм професійним рівнем. До вище зазначених показників універсальності я додаю наступне.

- Володіння теоретичними знаннями (з історії вокального мистецтва, особливостей голосу, будови голосового апарату тощо).
- Любов і професійний інтерес до явищ музичного мистецтва на основі особистісно-ціннісних переконань.
- Концептуальне та цілісне бачення сутності, природи та закономірностей музичного мистецтва.
- Не лише профільний, а й педагогічний підхід, знання дидактичних принципів та вікової психології, людинознавство.
- Професійну інтуїцію, вміння визначити вокальні задатки учня, вбачати перспективу розвитку його співацького голосу.
- Багатовекторну творчість та імпровізацію: в музиці, при створенні образів, у підборі матеріалу, для мотивації, в застосуванні індивідуального підходу, інноваційних технологій, в побудові занять, при виготовленні

наочних посібників, в презентаціях, проєктах тощо. Творчість – це запорука перспективності. Творчість – почерк оригінальності.

- Багатий духовний світ, здатність вбирати в себе естетичний, пізнавальний і виховний вплив музичного мистецтва.

- Активну самоосвітню пізнавально-мистецьку діяльність.

- Інтегративну спрямованість як в межах дисципліни, так і між предметами. Міжпредметні зв'язки допомагають передавати художні образи музичних творів. Це добре виходить, коли наприклад, є уявлення про конкретну історичну епоху, стильові особливості певного напрямку, знання специфіки мови композитора.

- Патріотизм: в самоусвідомленні, проявах ідентичності, в етиці, методиці, вчинках. Патріотизм – атрибут існування особистості як представника нації, народу, суспільства, держави. Патріотизм – багатоаспектний, пронизує всі основні сторони життєдіяльності людини. Патріотизм – феноменальний як фактор якості, що зумовлює комплексний особистісний та суспільний ідеал.

- Мовну та внутрішню культуру. Комунікативні здібності. Комунікативна культура викладача - важлива складова педагогічної майстерності. Вона дозволяє досягати взаєморозуміння з учнями, колегами, батьками, спрямована на встановлення сприятливого психологічного клімату, психологічну оптимізацію діяльності і стосунків, інтегрує знання, уміння, досвід спілкування і визначає способи організації цілісної. Про сформованість комунікативної культури викладача свідчать його винахідливість, нестандартне мислення, емоційна саморегуляція.

- Мультимедійність в умовах глобальної інформатизації суспільства. По мірі того, як комп'ютерні технології проникають у життя людини, інформаційна компетентність дедалі більше визначає рівень фахової компетентності.

- Гнучкість щодо інновацій і вміння використовувати традиційне методологічне зерно в класичному вигляді або ж адаптувати його до умов сучасності.
- Генерування ідей, здатність критично мислити, шукати рішення, прогнозувати.
- Знання менеджменту, кон'юнктури ринку освітніх та творчих послуг. Вміння проєктувати образ та просувати послуги та творчий продукт.
- Постійний творчий та методичний пошук, саморозвиток як у професії, так і всесторонній.
- Організаторські здібності.
- Здатність зробити внесок у музичну культуру країни через особисту вокально-хорову діяльність та своїх учнів.

Як наслідок, універсальний викладач вокально-хорових дисциплін має володіти й універсальним мистецтвом позитивного впливу на людей. Цей вплив здійснюється як самою присутністю, постаттю викладача, так і його його професійними зусиллями – всіма формальними (слідування певним нормам, інструкціям, прийомам) і неформальними (творчість, індивідуальність, імпровізація) елементами професійної культури, які характеризуються взаємозв'язком і органічним переходом один в одного. Цей вплив проєктується разом зі створенням позитивного образу викладача.

3.2. Проєктування ефективного імідж-образу сучасного викладача вокально-хорових дисциплін

Високого професійного статусу викладача можна досягти за допомогою усвідомлення власної професійної позиції в сучасному світі, тобто маючи інноваційне мислення щодо образу сучасного викладача та засобів його формування. Це орієнтує фахівця на саморозвиток і самоосвіту, сприяє знаходженню нових, оригінальних рішень професійних завдань: він має формувати новий стиль соціальної поведінки, яка б інтегрувалася в процес

суспільного розвитку. Уособленням такої поведінкової моделі є імідж-образ викладача вокально-хорових дисциплін мистецької школи [58, с. 96].

Проектування такого образу - це ідеальне конструювання (задум), практична реалізація та рефлексивне співвідношення, що передбачає розробку нового змісту, технологій, технік мислення та діяльності викладача [14, с. 76].

Позитивний імідж-образ сучасного викладача вокально-хорових дисциплін створється для того, щоб давати ефект у досягненні професійного успіху. По суті імідж - це інструмент спілкування його носія з масовою свідомістю, багатоінформативний засіб комунікації. Уміння прогнозувати реакції інших людей у процесі цієї комунікації і співвідносити свої дії з цими реакціями визначають здатність створювати імідж-пропозицію. Це своєрідна маніпуляція масовою свідомістю. Відбувається це тому, що імідж узагальнює ті ключові моменти, на які безпомилково реагує масова свідомість. І якщо впливати на неї не вдається викладачу, який дійсно має великий професійний потенціал, йому потрібно змінювати не себе, а враження про себе – тобто по-іншому себе подавати.

Сприйняття викладача без бажаного ефекту часто залежить від простого й навіть елементарного – від того, що легко змінити. Наприклад, зовнішній вигляд. Коли викладач приходить на заняття в діловому стилі, його сприймають ієрархічно – так, як підлеглі сприймають керівника. Цим стилем викладач презентує себе суворою, вимогливою, дисциплінованою особистістю, яка тримає ініціативу у власних руках. Атмосфера спілкування з учнями буде стабільною, проте дещо напруженою. Такий стиль проектує чіткість виконання завдань, але згортає право на помилку – учні остерігаються ймовірних «недоречних» висловлювань. Відтак між ними й викладачем може виникнути певна смислова прогалина. Викладача сприймають не як партнера, а як інструктора, контролера. Часто це пригнічує ініціативу учнів і точно заважає креативному розвитку. Про викладача, який дозволяє собі зовнішню неохайність, складається враження, що він прийшов

на роботу тільки тому, що так треба. Відповідно, учні сприймають зміст заняття поверхнево, «тому, що так треба». Лише викладач, одягнений у вільному стилі, з охайним зовнішнім виглядом справляє враження неординарної, творчої особистості, яка не дотримується встановлених рамок. Це однозначно привертає увагу учнів. Вони сприймають викладача як демократичну людину, яка стимулює їх до формування власної точки зору, до прояву ініціативи, творчості. Якщо одягтися вільно, але неохайно, у такому випадку викладача не сприйматимуть як особистість, скоріше, як пересічну людину, для якої кожен наступний день є сірим. Особливо небайдужі до того, як виглядає викладач, молодші учні. Вони помічають найменші дрібниці в його зовнішності. Тому викладач вокально-хорових дисциплін повинен мати бездоганний у деталях зовнішній вигляд: акуратну зачіску, незухвалий одяг, чисте взуття, елегантні аксесуари, тощо. Все це впливає на візуальний імідж викладача.

Приклади з зовнішнім виглядом та стилем одягу розкривають лише один із факторів, які через візуальне сприйняття впливають на ставлення учнів до викладача. Відтак говоримо про бажаний чи небажаний ефект від проєктування викладачем свого імідж-образу.

Красномовно свідчить про викладача вокально-хорових дисциплін його педагогічний етикет – сукупність правил і моделей моральної поведінки в типових ситуаціях та обставинах викладацької діяльності. Педагогічний етикет характеризує ставлення педагога до своєї роботи, до своєї країни, до окремих учнів та учнівського колективу в цілому, до своїх колег, до керівництва, батьків учнів, до самого себе.

Суттєвим компонентом візуального образу є культура рухів викладача вокально-хорових дисциплін. Вона передбачає володіння своїм тілом, а саме: жести, міміку та пантоміміку. Користуючись ними та поєднуючи з іншими засобами викладач має можливість у повній мірі виразити свої почуття, ставлення до своєї діяльності і діяльності учнів.

В роботі вже викладені якості викладача вокально-хорових дисциплін, які можуть бути спроектовані на сучасну суспільну площину. Далі треба виділити в образі носія ті характеристики, в яких найбільш зацікавлена громадськість. Тут має місце позиціонування. Позиціонування – це переміщення носія іміджу в сприятливе інформаційне середовище. Позиціонування передбачає відповіді на питання: хто ти, який ти і чим відрізняєшся від інших, чим ти корисний аудиторії іміджу?

Джерелом формування іміджу є мотивація. Внутрішні мотиви зі створення іміджу пов'язані з гармонізацією особистості з навколишнім світом, із самореалізацією та самовдосконаленням. Зовнішні - з бажанням впливати на оточення для досягнення особистісно-професійних цілей.

Першим і важливим етапом на шляху проєктування є маркетингова оцінка потенціалу викладача вокально-хорових дисциплін, що включає в себе вивчення набору позитивних характеристик. Саме на основі типу особистості, культурних і поведінкових установок, цінностей та інтересів відбувається осмислення: що і чому бажає отримати фахівець в результаті. Усвідомлення потенційного ресурсу – вихідна позиція в проєктуванні позитивного професійного образу, з якої проглядається стратегія і вибудовується стратегічно орієнтована професійна тактика.

Після етапу іміджевих оцінок визначаються іміджеві цілі. Цілі розрізняються по дальності перспективи: довго- чи близькострокові та ті, що досягаються відразу. Цілепокладання – це найбільш складний період, оскільки він передбачає первинний пошук роботи за різними «каналами».

Окресливши цілі, вибирають стратегію іміджування із трьох її форм: стратегії універсального іміджу, орієнтованого на широкі групи громадськості; стратегії цільового іміджу, спрямованого на конкретну групу громадськості з її інтересами, цінностями, ідеалами; стратегії «креативного вибуху», при якій носій образу порушує деякі соціальні стереотипи, дивує громадськість.

Далі вже працюють технології іміджування. Але питання ефективних технологій ще недостатньо вивчене, тому багато залежить від індивідуальної іміджмейкерської спроможності представника професії.

Як викладач вокально-хорових дисциплін, автор магістерської роботи проєктує позитивний образ, виходячи з попереднього досвіду. Я з дитинства виступаю на сцені. Практично на очах у глядача відбувалося моє становлення як виконавиці – від аматорських спроб до професійного вишколу. Творчий потенціал дозволяв експериментувати з образами, пробувати себе в різних музичних стилях. Я була учасницею академічного, народного та естрадних вокальних колективів, керівником вокального ансамблю. Маю досвід наставництва як методист закладу культури та викладач мистецької школи. Оцінюю цей етап як успішний професійний старт, оскільки мої учні й вихованці ставали призерами вокальних конкурсів. Із таким багажем практичних вокально-викладацьких надбань я підійшла до моменту створення сучасного імідж-образу викладача вокально-хорових дисциплін, який забезпечить мою подальшу успішну професійну діяльність. В скарбничці позитивного досвіду на даний час: вища освіта, аудиторія прихильників вокальної творчості, дружнє коло учнів, наставників та колег, підтримка творчої родини, знання менеджменту, практичні навички стиліста, адміністратора, фотографа, відеоредактора. Вважаю це достатнім практичним ґрунтом для проєктування та просування сучасного імідж-образу викладача вокально-хорових дисциплін.

Ідейним ґрунтом є моє усвідомлення важливості вокально-хорового мистецтва, завдань мистецької дисципліни та ролі викладача у процесі професійного та духовного становлення особистості, формування її здібностей, забезпечення умов для творчого самовираження. Усвідомлюю актуальність суспільних вимог до професії викладача музичної освіти як сучасного, самобутнього, творчого фахівця. Керуюся дієвим аспектом формування фахового іміджу – мотиваційним. Т.В. Дорошенко та А.В. Радіч

вважають мотивацію обов'язковою умовою професійного зростання, зокрема мотивацію стати висококваліфікованим педагогом [11, с. 126].

Мотиви є спонукальною силою в досягненні поставленої мети. Мотив та мета визначають напрям та концентрацію зусиль професійної діяльності, керують всіма процесами іміджевої діяльності.

Інтенсифікація комунікативно-творчих процесів у сучасній освітньо-мистецькій сфері вимагає від викладача значних психологічних та інтелектуальних ресурсів в управлінні враженням про себе й у формуванні власного іміджу як необхідного елементу успішної самореалізації. Мета педагогічної іміджології полягає в тому, щоб науково обґрунтованим дослідницьким шляхом побудувати програму впровадження й реалізації іміджевих атрибутів викладача, а також сформувати образ сучасного мистецького закладу. Образ викладача повинен формуватися з урахуванням специфіки його сценічно-мистецької діяльності й потреб його вихованців. При цьому необхідно пам'ятати, що кожен такий фахівець – це жива реклама мистецького закладу, адже саме через його образ у оточуючих складається враження про стан мистецької освіти в цілому. Креативний аспект готовності до інноваційної діяльності фахівця з музичного мистецтва виявляється у відкритості музично-педагогічним інноваціям, у гнучкості, критичності мислення, творчій уяві [62, с. 120].

Проектуючи імідж викладача слід враховувати якості, які справді йому притаманні, та якості, які вбачають у ньому оточуючі. З цією метою доцільно використовувати методи загальної іміджології, яка визначає, що є найбільш значущими і важливими. Серед таких методів:

- позиціонування (місце суб'єкта відповідно до його соціального статусу та ролі);
- міфологізація (створення та нарощування інформації про фахівця з метою його ефективного впливу на маси);
- емоціоналізація (емоційна складова підсилює сприйняття та запам'ятовування образу);

- вербалізація (інструмент яскравої описовості);
- візуалізація (використання візуальних компонентів);
- маніпулювання (засіб перенесення уваги, діє короткостроково, але ефективно на своєму етапі);
- деталізація (фокусування уваги на деталях);
- метафоризація (могутній засіб маркування, використання нових слів, виразів);
- дистанціювання (метод самоусунення від невігідних подій, дистанціонування від небажаних осіб);
- впровадження моделей сприйняття (управління увагою суспільства, підтримка думки про схвалену поведінку) тощо [20].

Проектування іміджу – це по суті створення конкурентоспроможної моделі. Ю.І. Завалевський розглядає конкурентоспроможність у відповідності до залучення фахівця до інноваційної діяльності і в числі її змістових компонентів бачить володіння інноваційно-освітніми технологіями, інноваційну культуру, модифікацію організаційно-педагогічних умов, мотивацію до успіху, володіння іноземними мовами, відповідність ринку праці тощо [14, с. 81].

Основними процесами в технологіях побудови позитивного іміджу як експресивно забарвленого стереотипу в масовій свідомості є: вписування іміджу в уявлення про лідера, відбір тих його характеристик, які відповідають цій ідеалізації; вписування іміджу в модель вже реалізованого лідера; вписування іміджу в модель поведінки актора як більш насиченого об'єкта; активне використання супутніх засобів символізації; боротьба з автономними потоками комунікації типу чуток, які можуть бути також принципово символічні; символізація дуже автономних сфер (одягу, зачіски, погляду) [12].

Імідж викладача вокально-хорових дисциплін є не лише чинником успішності в професійній діяльності, а й інструментом створення міжособистісних зв'язків та соціальних відносин. На основі іміджу будується як освітньо-творча взаємодія так і публічна взаємодія взагалі. Тому викладач

як представник публічної професії має осмислено володіти іміджевим механізмом. Його фаховий імідж є формою життєдіяльності особистості у професії, тому він має просувати свої найсильніші особистісно-ділові характеристики.

Приклади успішного іміджу викладачів мистецької школи розвиваються за одним і тим же сценарієм – від створення характерного образу до підвищення впізнаваності і поваги до даного носія іміджу. Характерний образ формується в результаті розуміння того, яким шляхом ключові цінності, ознаки, підходи і характеристики втілюються в деяких навичках, ресурсах і компетенціях; а також в розумінні того, як вони інтегруються в тренди розвитку суспільства й окремої громади. Тільки за наявності стратегічного іміджевого плану, який має бути грамотно донесеним до цільової аудиторії, можна розраховувати на дієвий імідж-образ, який у перспективі може перетворитися на бренд [58, с. 98].

3.3. Просування професійного іміджу викладача – гарантія затребуваності на ринку освітніх послуг

Освітня система не функціонує ізольовано, вона взаємопов'язана з середовищем і підпорядкована його впливам, перебудовує свою діяльність у залежності від його вимог [55, с. 24]. Залежать від соціального середовища і професійний імідж та його просування.

Щоб бути обраним серед великої кількості пропозицій викладач вокально-хорових дисциплін має презентувати цілісний образ, що включає його професійну придатність у трьох напрямках: виконавському, педагогічному та управлінському [60, с. 179]. Створюється гармонійний, естетично привабливий, ефективно презентабельний, цінний та унікальний образ, на який будуть іти потенційні учні, студенти, партнери, інвестори – саме це маємо на увазі, коли говоримо про персональний бренд [66, с. 122].

Персональний бренд – це маркетинговий інструмент. Побудова персонального бренду – стратегія. Вона втілюється в загальний план

досягнення мети – бути впізнаваним, зрозумілим, затребуваним. Персональний бренд допоможе визначити нішу і стати в ній успішним, налаштувати правильну комунікацію із зовнішньою аудиторією (потенційними клієнтами, партнерами, інвесторами), прописати персональну унікальність, підібрати ті інструменти, які будуть розвивати компетентність викладача і викликати довіру від аудиторії, вибрати найбільш оптимальні шляхи просування.

За допомогою особистого бренду викладач вокально-хорових дисциплін формує навколо себе аудиторію, яка буде готова купити його освітні послуги. Популяризуючи свій бренд, викладач швидше отримає омріяну роботу. А якщо він ще й керівник, це підвищує шанси залучити цінних співробітників та втримати їх. Персональний бренд стане в пригоді викладачам, які мають недостатньо годин у мистецькій школі й хочуть монетизувати свій час, займаючись фрілансом. Щоб витримати конкуренцію, потрібно зайнятись формуванням персонального бренду [68].

Правильно буде почати із підготовчої роботи – з вивчення інформації, яка вже є в публічному просторі, з вилучення компроматів, які можуть зашкодити просуванню позитивного іміджу, та в подальшому фільтрувати інформацію, яка транслюється публіці. Мінімізувати небажані відгуки аудиторії можна шляхом трансляції своїх успіхів. Щоб контролювати те, що про вас говорять інші, треба самому ініціювати комунікацію з аудиторією, розуміти її цілі та стратегію. Що активніше інформування на випередження, то більше контролю над суспільною думкою.

Далі проводиться самоаналіз, щоб віднайти свою унікальність – те, що виділить викладача вокально-хорових дисциплін серед інших. Це може бути як одна неповторна риса, так і інтегровані соціальні ролі, навіть взаємно несумісні. Але головна умова презентації своїх унікальностей – передбачити, за які соціальні ролі вам готові платити?

В сучасних інтернет-джерелах подається формула особистого бренду: (Експертні ролі + Соціальні ролі + Особистість) x Комунікація [68].

Тобто з потрібною аудиторією викладач комунікує про: свою роботу, бізнес, експертність, діяльність (в межах професії, сім'ї тощо), про свою суспільну нішу (активність у соціальній ролі, бажано подвійна, щоб зацікавити різні пласти аудиторії), про персональні якості (особистісне, не обов'язково позитивне – головне, трендове). «Потрібна» аудиторія – це найголовніше в просуванні особистого бренду: ви знаєте потреби людей, для яких транслюватимете свої соціальні ролі, сподіваючись на прихильність. Коли аудиторія бачить, що ви для неї корисні, - починає рефлекторно розносити інформацію про вас у своєму колі. Спрацьовує сарафанне радіо. Трансляція інформації про себе має стати життєвою рутинною. Якщо викладач діятиме правильно, він швидко стане впізнаваним.

Завершальним етапом у процесі подачі персонального бренду викладача вокально-хорових дисциплін є комунікації. Різного роду партнерства, колаборації з іншими педагогами чи відомими особистостями - все це сприяє активації бренду та його швидкому розвитку. Основні шляхи просування персонального бренду – це всі засоби масової інформації. Щоб організувати правильну комунікацію, слід задіяти всі доступні платформи, в першу чергу – соціальні мережі. Перша поява в соцмережах – то відразу інформаційний сліди, докази свого існування і свідчення про формування свого персонального бренду. Усі лайки, коментарі, виступи, цитування - це така собі нова валюта [3].

Якщо педагог – хороший спікер, доречно створити канал на ютубі. Конференції, виступи, нетворки, публікації в медіа, участь в ефірах телеканалів та радіоефірах – усе це приклади дієвих офлайн-інструментів для співпраці з аудиторією. Стати спікером заходів можна, якщо з власної ініціативи написати організаторам, – хтось із них обов'язково відгукнеться. 60% можуть відмовити, але залишаються 40%, які неодмінно дадуть педагогу шанс проявити себе. Краще розпізнати спікера аудиторія може по міні-презентації.

Обравши три-чотири онлайн-майданчики, потрібно регулярно виставляти на них якісний контент. Важливо транслювати інформацію на всіх платформах однаково, не розділяючи їх на «соцмережу для друзів», «соцмережу для роботи». Ніколи не варто говорити про себе поганого. Треба звертати увагу на те, як саме ми говоримо про себе (подача, інтонації) та що говоримо. Чим більше способів просування персонального бренду є в арсеналі викладача, тим швидше потенційні учні дізнаються про нього, його пропозиції та унікальність.

Просуваючи персональний бренд, професіонал здобуває авторитет, формує власний стиль, виробляє свої методи впливу на аудиторію, стає конкурентоспроможним. Демонструючи свої методи, викладач бере участь в різноманітних заходах, на нього зростає попит – відтак він уже може обирати, з ким та за яку ціну співпрацювати. Стає можливою монетизація, бо аудиторія гарантовано захоче купувати інтелектуальний продукт - майстер-класи, семінари тощо. Відеозвіти та відеокоментарі про них теж працюють як свого роду анонс про наступні заходи.

Персональний бренд – це інструмент, який завжди з нами. Він буде еволюціонувати, стане вірним помічником у педагогічній діяльності і його ефективність, при правильному підході, буде тільки зростати. Бренд особистості – це своєрідний меседж оточенню, усвідомлене просування репутації.

Персональний бренд викладача вокально-хорових дисциплін є однією з головних складових успіху в його професійному та особистому житті. Кожен викладач має прагнути до створення свого персонального бренду, аби суспільство могло отримувати висококваліфіковані освітні послуги, якісний педагогічний сервіс, унікальні та корисні продукти.

Висновки до третього розділу

Формувати власний бренд сьогодні важливо кожному працівнику, чия професія є публічною і хто прагне досягти успіху у своїй професійній сфері.

Викладач вокально-хорових дисциплін мистецької школи – це та людина, яка постійно взаємодіє із різними аудиторіями: учні, батьки, колеги, адміністрація школи, громада. Тож йому необхідно комунікувати з усіма, підтверджувати власну експертність та створювати позитивний імідж. Однією з причин, чому це важливо, є формування престижу та довіри до самого навчального закладу. Як правило, викладач асоціюється зі своїм місцем роботи, інколи батьки навіть віддають дитину до того мистецького закладу, де є конкретний викладач [69].

Процес брендингу хоча й тривалий, але вартий того, щоб у нього вкладати особистий ресурс. Персональний бренд сприяє довірі до викладача та його впливу на колектив, організацію, громаду; прискорює професійний успіх, кар'єрний ріст; дає можливість бути не лише викладачем свого предмету, але й тренером, ментором чи експертом; бути в тренді.

Брендинг – це самопросування професіонала, його безперервна робота над собою. Самопросування проходить через усі аспекти самодіяльності: самовираження, самоефективність, самоорганізацію, самоуправління, самореалізацію [31, с. 222]. Самостійність – критерій європейської системи освіти. Самостійність розглядається як вища сходинка формування професійної компетентності особистості.

ВИСНОВКИ

В умовах сьогодення професійний шлях фахівця залежить від попиту на нього. Викладач вокально-хорових дисциплін не виключення, тим більше, що ця професія - з категорії публічних, чії представники першими проходять перевірку на затребуваність. І хоча для достатнього рівня затверджені професійні стандарти з типовими вимогами до компетентностей та окресленими функціями, фахівець, що мріє відбутися як затребуваний професіонал, повинен сягати за межі базового, де відкривається компетентісний всесвіт. Сукупність якостей, які динамічно й мобільно інтегруються для вирішення професійних задач, є основою професійної компетентності.

Плекати професійну індивідуальність, свій іміджевий образ фахівця потрібно на стійкому традиційному ґрунті – профільних знаннях, уміннях, методичних навичках та загальнолюдських якостях. Вони становлять основу професійної культури викладача. Її зміст розкривається в першому розділі роботи з метою визначення суттєвих компетентностей та встановлення залежності між потенційною спроможністю фахівця та рівнем професійної культури. Рівень – це ступінь сформованості професійної культури, певний результат розвитку.

Професійна ж культура досліджується не лише як предмет, що окреслює якості спеціаліста в його галузі, а і як феноменальний, суспільно та особистісно значимий фактор. У той час, як досить легко зрозуміти концепцію значимості професійної культури, набагато складніше цю значимість виміряти. У зв'язку з тим, що процес формування професійної культури фахівця є складним і комплексним, неможливо знайти показник, який інтегральним чином дозволяв би виміряти цей феномен. І оскільки основи професійної культури закладаються всебічною підготовкою фахівця, вона як багатогранний феномен має комплекс показників і відповідно систему критеріїв, які досліджуються в першому розділі магістерської роботи.

У стані сформованості професійна культура сама стає основоположною. Як стержень професійності, вона починає обростати засобами особистої відмінності – йдеться про формування індивідуального стилю викладацької діяльності, що є показником власного професійного іміджу [59, с. 105]. Його формуванню на основі професійної культури присвячений другий розділ магістерської роботи.

Професійний імідж - явище інтегральне та цілісне. Кожен з елементів структури іміджу є багатоаспектним, складеним із ряду компонентів та представляє собою певну цілісність.

Позитивний професійний імідж став необхідною складовою конкурентоздатності фахівця. Він передбачає особистісне й професійне самовдосконалення. Тут початково важлива власне готовність до його створення. Йдеться про мотивованість, здатність проєктувати себе на майбутнє, векторно й комплексно працювати, орієнтуючись на кінцевий професійний образ – прогнозовано успішний ідеал [59, с. 106].

Щоб створювати позитивний імідж, потрібно знати його критерії. Дослідження критеріїв професійного іміджу має визначальне значення для просування позитивного образу викладача мистецької школи. Особлива професія потребує особливих іміджевих характеристик і вміщує багато аспектів, які доповнюють образ до цілісно позитивного. Які саме компетентності сприяють формуванню позитивного іміджу викладача вокально-хорових дисциплін, ідеться в другому розділі наукової роботи.

Щоб бути успішним у своїй професії, потрібно не лише добре розв'язувати різні професійні завдання, уміти адаптовуватися до соціальних змін, а й, зрештою, навчитися презентувати себе. Самопрезентація є соціальним фактором, бо містить інструменти впливу. Як фактор професійного успіху самопрезентація доцільна й необхідна сучасному викладачеві мистецької школи. Вона стає регулятором професійної діяльності. Обґрунтування, дослідження та основні стратегії й тактики самопрезентації також подано в другому розділі роботи.

Дослідження праць науковців та систематизація теоретичної бази, попередній досвід роботи викладачем мистецької школи та методистом закладу культури, досвід студентської стажувальної практики дають підстави сформувати власну концепію імідж-образу успішного викладача вокально-хорових дисциплін. Показники результативної професійної діяльності дають впевненість, що підвалини мого професіоналізму закладені надійно. Виконавський досвід, творче наставництво та робота над кожним сценічним образом є тією практичною базою, що послугує продукуванню нових ідей по вдосконаленню професійної майстерності та формуванню позитивного іміджу викладача. Саме з попереднього досвіду визріла моя творча індивідуальність і можливість позиціонувати себе в кращому професійному світлі. Позиціонування бачу в здатності відрізнятись від конкурентів та чіткому розумінні своєї цільової аудиторії.

В процесі роботи над темою професійної культури я поглибила фахові знання, проаналізувала попередній викладацький досвід з позицій кращої обізнаності, зважила свої позапрофесійні здібності, які можна використати для просування професійного іміджу, - тож проєктуватиму потенційно успішний образ сучасного викладача вокально-хорових дисциплін, інтегруючи матеріали першоджерел зі своїм фаховим баченням.

Сучасність дає запит на універсальних викладачів. Самовдосконалення до статусу універсала можливе в усіх професійних напрямках, але за однієї умови: сформованості професійної культури високого рівня. Виплекавши й презентувавши себе як професіонала, фахівець упевнено виходить на ринок освітньо-культурних послуг і стає затребуваним спеціалістом. Найголовніше, позиціонувати себе не таким, яким ти є зараз, а таким, яким ти хочеш себе бачити завтра [59, с. 106].

В ході дослідження доходимо висновку, що професійна культура забезпечує необхідний рівень виконання професійних функцій та можливість подальшого самовдосконалення фахівця. Вона виявляється через єдність особистісних та професійних якостей індивіда, ступеня володіння ним

досягненнями й фаховими компетенціями, соціально-професійною мобільністю, що сприяє соціальному й духовному розвитку за умов входження в загальноєвропейський освітній простір.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В.П. Проблема формування нового вчителя для об'єднаної Європи ХХІ. Європейські педагогічні студії. 2012. Вип. 1-2. С. 27-39.
2. Бех І.Д. Особистість на шляху до духовних цінностей. Монографія. Київ – Чернівці: «Букрек», 2018. 320 с.
3. Бренд вчителя - один з елементів сучасності. Всеосвіта. URL: <https://vseosvita.ua/news/brend-vchytelia-odyn-z-elementiv-suchasnosti-37185.html> (дата звернення: 13.07.2023)
4. Буряк В.К. Педагогічна культура: теоретико-методологічний аспект. Київ: «Деміур», 2005. 232 с.
5. Василенко Л.М. Структурні компоненти професійної культури педагога-музиканта. Педагогічна освіта: теорія і практика. 2017. С. 25-31.
6. Вільна енциклопедія «Вікіпедія» URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 10.07.2023)
7. Гавриленко Л.М. Удосконалення педагогічної майстерності викладача співу. Педагогічний дискурс. Хмельницький: ХГПА, 2012. Вип. 12. С. 79–83
8. Григорій Сковорода: філософія життя і творчості «українського Сократа». Наук.-допом. бібліогр. покажч. Харків. нац. пед. ун-т імені Г.С. Сковороди, наук. б-ка; уклад. Т.І. Неудачина; відп. ред. О.Г. Коробкіна. Харків: ХНПУ, 2019. 128 с.
9. Гриньова В.М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти) : Автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.04. К., 2001. 45 с.
10. Гузій Н.В. Педагогічний імідж і професійна культура. Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики. Зб. наук. праць. Київ. 1997. С. 28–31.

11. Дорошенко Т.В., Радіч А.В. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до вокальної діяльності. Молодий вчений. 2018. № 2.1 (54.1). С. 124-127.

12. Драчук Е. Педагогічний імідж вчителя як інструмент розв'язання професійних завдань. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/stud_konferenzia/2013/visnuk_33.pdf (дата звернення 15.07.2023)

13. Євтушенко Г.В. Імідж сучасного викладача: сутність та особливості формування. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. 2016. Вип. 11. С. 630 – 634.

14. Завалевський Ю.І. Формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця. Вісник Житомирського державного університету. 2014. Вип. 5. С. 76-84.

15. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII (Редакція від 28.05.2023) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/law/show/1556-18#Text> (дата звернення: 20.10.2023)

16. Закон України «Про культуру» від 14.12.2010 № 2778-VI (Редакція від 21.09.2023) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/law/show/2778-17#Text> (дата звернення: 20.10.2023)

17. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 року №2145-VIII (Редакція від 02.07.2023) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/law/show/2145-19#Text> (дата звернення: 20.10.2023)

18. Закон України «Про позашкільну освіту» від 22.06.2000 № 1841-III (Редакція від 22.05.2021) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/law/show/1841-14#Text> (дата звернення: 20.10.2023)

19. Зязюн І.А. Краса педагогічної дії. Навч. Посібник. Київ: Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. 302 с.

20. Імідж сучасного спеціаліста: Навч. посібник для студентів усіх форм навчання / Упоряд. Штанько В.І., Митцева О.С. – Харків: ХНУРЕ,

2011. – 136 с. URL: <https://studfile.net/preview/7796460/> (дата звернення: 25.08.2023)

21. Кайдалова Л.Г., Щокіна Н.Б., Вахрушева Т.Ю. Педагогічна майстерність викладача. Навчальний посібник. Х.: Вид-во НФаУ, 2009. 140 с.

22. Коменський Ян Амос. Велика дидактика. Т.1. Під ред. Красновського А.Л. Київ: Рад. школа, 1940. 248 с.

23. Костенко Л.В., Шумська Л.Ю. Методика викладання хорового диригування: навч. посіб. для магістрантів закладів вищої освіти. 2-ге вид., доповнене та перероблене. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2019. 145 с.

24. Костенко Л.В., Шумська Л.Ю., Шумський М.О. Диригентсько-хорова підготовка: навч. посібник. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2020. 300 с.

25. Кузьмічова В. Формування вокальної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в класі «постановка голосу». Professional Art Education. 2021. Volume 2 (1). С. 28-34.

26. Кушка Я.С. Методика навчання співу: навч. посібн. Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2010. 288 с.

27. Кьон Н.Г. Формування у студентів навичок сольного та хорового співу. Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського. 2018. № 2(121). С. 47-52.

28. Лаврентьева О.О. Методологічна культура вчителя: у пошуках концептів професійної діяльності. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/50319/4/lavrentieva_Kylytra.pdf;jsessionid=F4211A261D66C797375A03152E790FFB (дата звернення: 10.05.2023)

29. Лигоміна Т.А. Критерії формування професійного іміджу практичного психолога як соціальнопсихологічного феномена. Теорія і практика сучасної психології. 2019. № 5. С. 147 – 151.

30. Лунячек В.Е. Компетентнісний підхід як методологія професійної підготовки у вищій школі. Публічне управління: теорія та практика. 2013. № 1 (13). С. 155-162.

31. Лю Сянь. Методично спрямована самореалізація майбутнього вчителя музики: категоріальний аналіз. Актуальні питання мистецької освіти та виховання. 2016. Вип. 1 (7). С. 222-230.

32. Малишевський О. Дослідження окремих аспектів генезису «професійна культура». Актуальні питання гуманітарних наук. 2022. Вип. 51. С.598-603.

33. Михайлишин Р. Формування педагогічного іміджу – складова підготовки конкурентоспроможного фахівця. PRACE NAUKOWE Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. 2016. С. 281 – 289.

34. Можайкіна Н.С. Методика викладання вокалу. Хрестоматія: навчальний посібник. Київ. 2016. 216 с.

35. Олексенко В. Формування професійного іміджу сучасного вчителя. Проблеми освіти. 2015. Вип. 84. С. 258-263.

36. Олексюк О.М. Музична педагогіка. Навчальний посібник. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. 248 с.

37. Орлов В.Ф. Індивідуально-особистісні уявлення майбутніх фахівців про професійний успіх. Психолого-педагогічний науковий журнал. 2013. №3. С. 18-22.

38. Орлов В.Ф. Професійне становлення особистості педагога у вимірах класичної методології. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/8971/1/%D0%A3%D0%94%D0%9A%2037.pdf> (дата звернення: 11.07.2023)

39. Осадчук Ю.А. Професійна культура викладача музичних дисциплін в процесі фахової підготовки студентів. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/stud_almanah/37.pdf (дата звернення: 22.06.2023)

40. Падалка Г.М. Художньо-методична культура викладача мистецьких дисциплін: сутність, принципи саморозвитку. Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі. 2019. № 4. С. 16-21.

41. Падалка Г.М. Творча самореалізація в мистецтві: теоретико-педагогічні аспекти. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць. Вип. 18 (23). Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2015. С. 24-27.

42. Паламар С. Компетентнісний підхід як методологічний орієнтир модернізації сучасної освіти. Освітологічний дискурс. 2018. № 12 (2021). С. 267-278.

43. Пірус В. Робота над дикцією та артикуляцією в процесі постановки голосу. Вокальне мистецтво: історія. Сучасність. Перспективи. Збірник статей. Івано-Франківськ. 2015. С. 183-202.

44. Поясок Т.Б., Беспарточна О.І. Формування позитивного іміджу майбутнього викладача вищої школи як складова його професійної підготовки. Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Педагогіка і психологія. Педагогічні науки. 2020. № 2 (20). С. 251 – 258.

45. Проблеми мистецької освіти: збірник науково-методичних статей відп. ред. О.Я. Ростовський. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2015. Вип. 9. 259 с.

46. Проворова Є. Міжпредметна інтеграція в методичній підготовці майбутнього вчителя музики на засадах праксеологічного підходу. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти. Слов'янськ. 2017. Вип. 5(1). С. 235-246.

47. Професійна культура: сутність, фахові особливості, розвиток: колективна монографія. кол. авт.; відп. ред. Г.Є. Улунова. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2016. 300 с.

48. Професійний стандарт «Викладач мистецької школи (за видами навчальних дисциплін)», затверджений наказом Міністерства економіки України від 04 травня 2022 року № 1110-22. URL: https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/420-nakaz_1110.pdf (дата звернення: 20.02.2023)

49. Радецький О.А. Педагогічні умови формування професійного іміджу майбутнього вчителя музики. Актуальні питання мистецької педагогіки. 2015. Вип. 4. С. 89-94.

50. Розвиток особистого бренду вчителя: можливості та ресурси. URL: https://www.youtube.com/watch?v=nIDdgrp5IXM&ab_channel=EdEra (дата звернення: 20.07.2023)

51. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна і мистецька: навч. посібник. Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2005. 360 с.

52. Рудницька К.В. Сутність понять «компетентісний підхід», «компетентність», «компетенція», «професійна компетентність» у світлі сучасної освітньої парадигми. Науковий вісник Ужгородського університету. 2016. Вип. 1 (38). С. 241-244.

53. Сабатовська С.І. Професійна культура особистості: структура та критерії вимірювання. URL: http://www.confcontact.com/20110531/so_sabat.htm (дата звернення: 08.05.2023)

54. Світайло С. Методика роботи з дитячим хоровим колективом: навч.-метод. посіб. для студентів ЗВО. Київ: Унів. коледж Київського ун-ту імені Б. Грінченка, 2016. 140 с.

55. Сегеда Н. Дидактичні параметри методики формування культури професійної самореалізації майбутнього педагога-музиканта. Молодь і ринок. 2013. №10 (105). С. 21-24.

56. Серганюк Л.І. Методика аналізу хорових творів. Навчально-методичний посібник для викладачів і студентів вищих навчальних закладів. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет. Вид. 2, 2020. 161 С.

57. Серганюк Л., Серганюк Ю., Доронюк В. Диригент шкільного хору. Навчальний посібник для студентів спеціальності «Музичне мистецтво» – Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Вид. 2, 2020. 628 С.

58. Смаль Є.Л. Професійний імідж викладача вокально-хорових дисциплін в критеріальному полі іміджелогії. Мистецька освіта очима молодого науковця: матеріали VI Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (6 грудня 2023 р.). Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2023. С. 96-98.

59. Смаль Є.Л. Формування професійної культури викладача вокально-хорових дисциплін мистецької школи як педагогічна проблема. Музичне виконавське мистецтво: традиції та сучасність: зб. матер. XXVIII Всеукраїнської науково-практичної конференції з нагоди святкування фестивалю «Дні Ревуцького в Чернігові» (23 лютого 2023 р.). Чернігів, 2023. С. 105–107.

60. Смирнова Т.А. Хорознавство (історія, теорія, методика): Навчальний посібник. Видання третє, доповнене. Харків: ХНПУ, «Федорко», 2018. 212 с.

61. Стець Г.В. Сучасні підходи до формування вокально-хорових навичок на уроках музичного мистецтва. Педагогічна освіта. 2016. № 2 (5). С. 55–59.

62. Сухолова М.А. Особливості формування фахового іміджу викладача вокалу в сучасних умовах. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: Педагогіка та психологія. 2018. Вип. 2. С. 120-122.

63. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям; Народження громадянина; Листи до сина. 1977. 668 с.

64. Ткаченко З. Формування вокальних навичок майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях з постановки голосу. Витоки педагогічної майстерності. 2015. Випуск 16. С. 268 – 273.

65. Томашівська М.М. Сучасні вимоги до професійної компетентності вчителя музики. Збірник наукових праць. 2018. С.189 – 192.

66. Федас О.В. Персональний бренд педагога: практичні рекомендації щодо створення та просування. Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної online-конференції, 25-27 березня 2021 р. Національний

педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2021. С. 122-124.

67. Цзя Яочен. Професіна культура як вектор успіху. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/145611813.pdf> (дата звернення: 12.09.2023)

68. Як вчителю створити персональний бренд: покрокова інструкція. URL: <https://osvitoria.media/opinions/yak-vchytelyu-stvoryty-personalnyj-brend-pokroкова-instruktsiya/> (дата звернення: 22.09.2023)

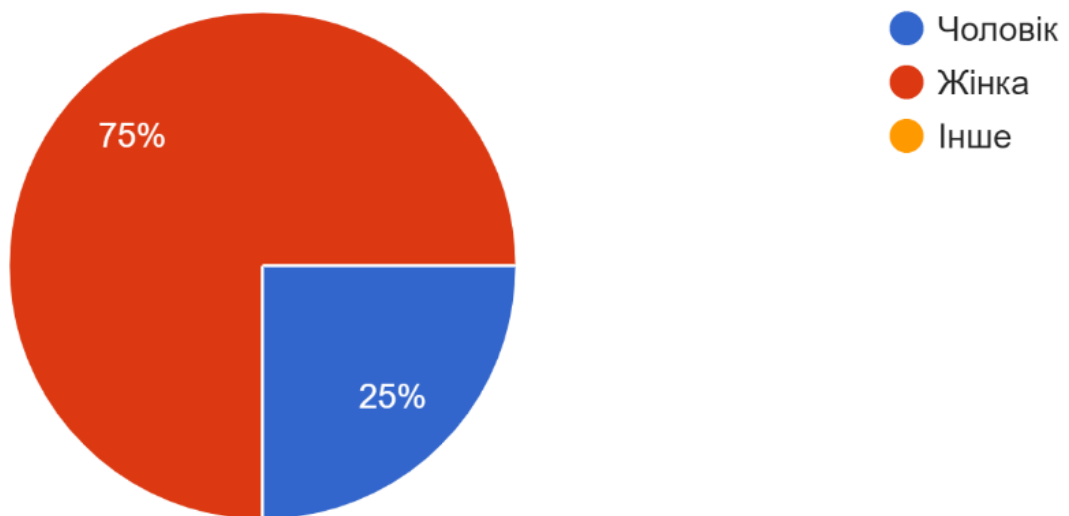
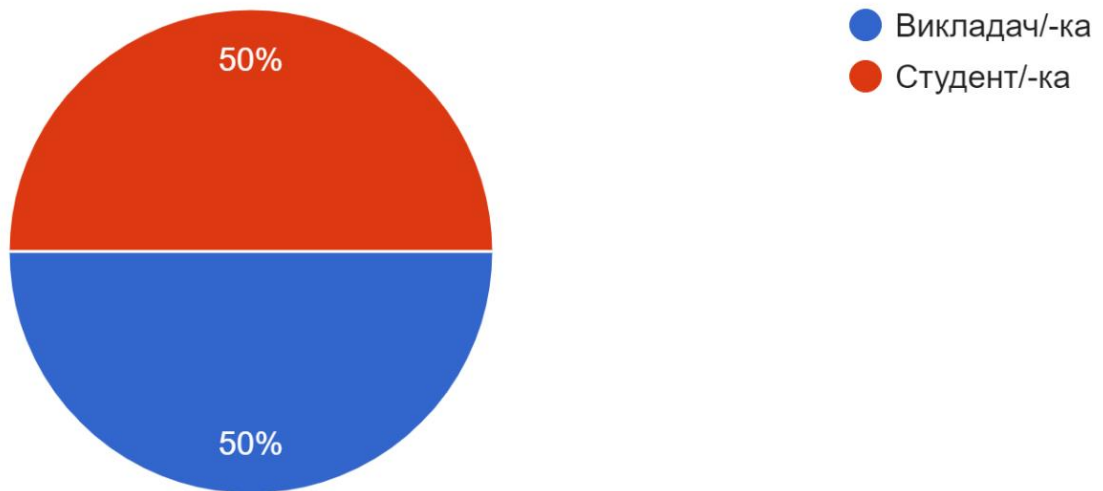
69. Як сформуванати особистий бренд вчителя. URL: <https://prosvitcenter.org/library/yak-sformuvaty-osobystyy-brend-vchytelia/> (дата звернення: 22.09.2023)

70. Ярошенко І.В., Серганюк Ю.М. Концептуальні особливості методики роботи з хором: навчальний посібник. Київ: Видавництво «Білий Тигр», 2020. 100 с.

ДОДАТКИ

Опитування викладачів мистецьких закладів та студентів відділу хорового диригування Чернігівського фахового музичного коледжу імені Л.М. Ревуцького з метою аналізу даних та створення рейтингу компетентностей, наявність яких свідчить про рівень професійної культури та позитивний імідж викладача вокально-хорових дисциплін.

В опитуванні взяли участь 20 викладачів та 20 студентів.

Найважливіші компетентності викладача вокально-хорових дисциплін.

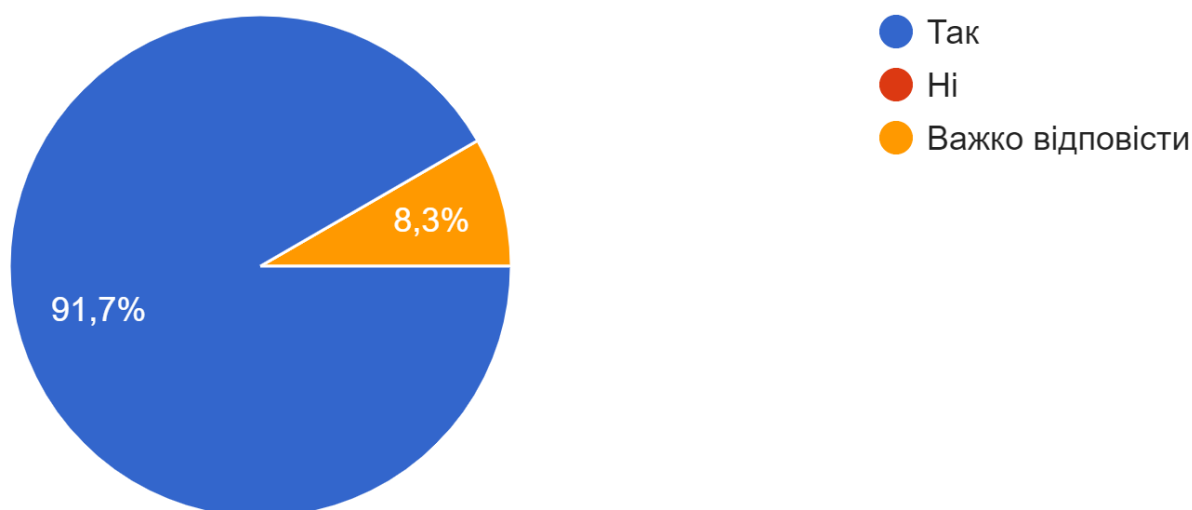
Викладачі:

1. Знання мистецької дисципліни.
2. Методична компетентність.
3. Духовність.
4. Любов до професії.
5. Індивідуальний підхід.
6. Творчість.
7. Професійна культура.
8. Особистісні якості.
9. Досвідченість.
10. Всебічний розвиток.
11. Організованість.
12. Цілеспрямованість.

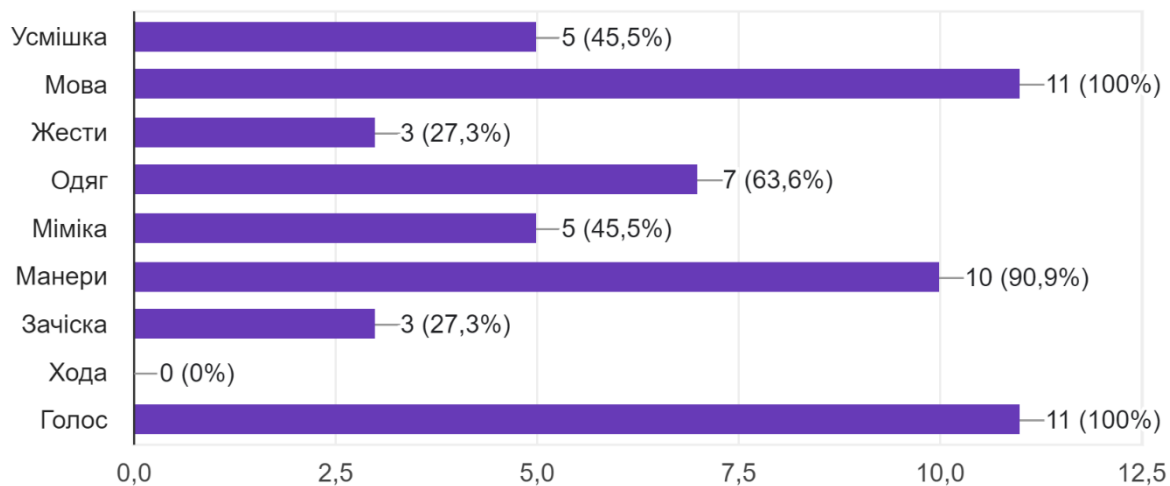
Студенти:

1. Професійна майстерність.
2. Комунікативність.
3. Методична готовність.
4. Творче мислення, креативність.
5. Технологічна компетентність.
6. Психологічна готовність.
7. Інноваційна діяльність.
8. Диференціація.
9. Знання теорії та історії мистецтва.
10. Гнучкість та адаптивність.
11. Мотиваційність.
12. Саморозвиток.

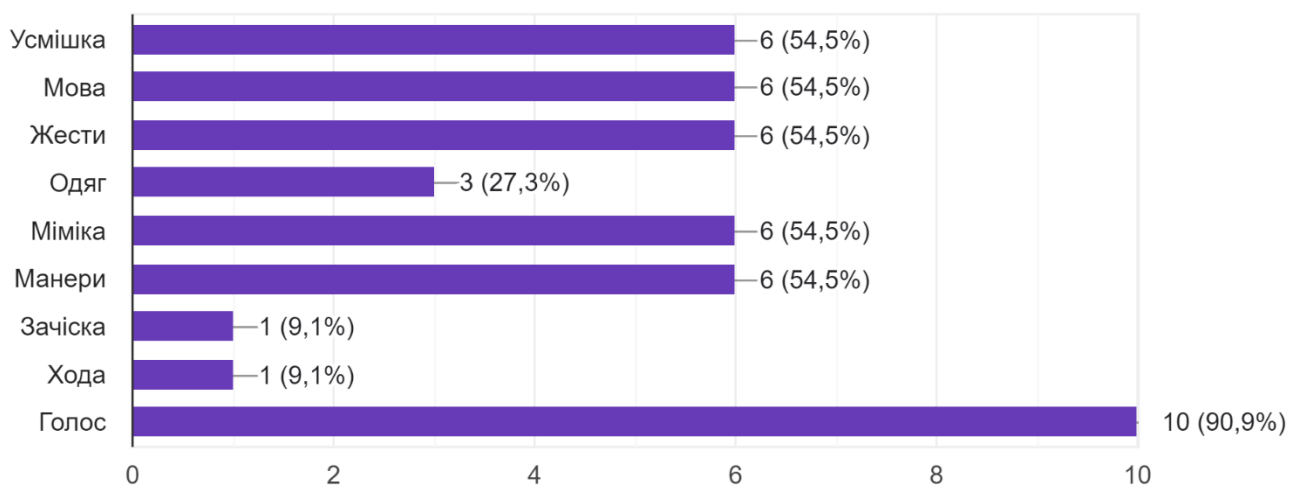
Чи впливає імідж викладача вокально-хорових дисциплін на професійний успіх?

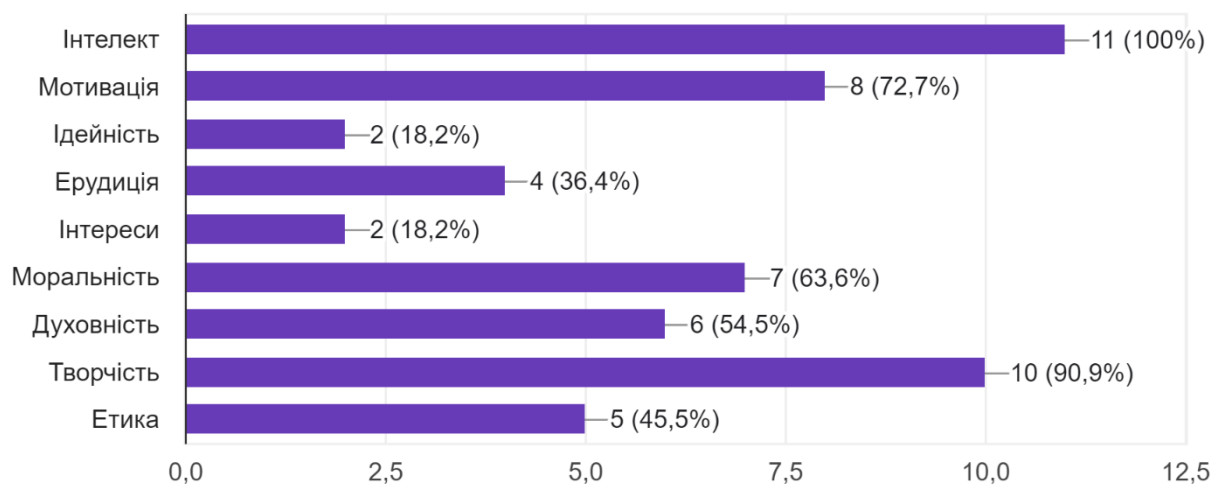
Найважливіші зовнішні складові іміджу

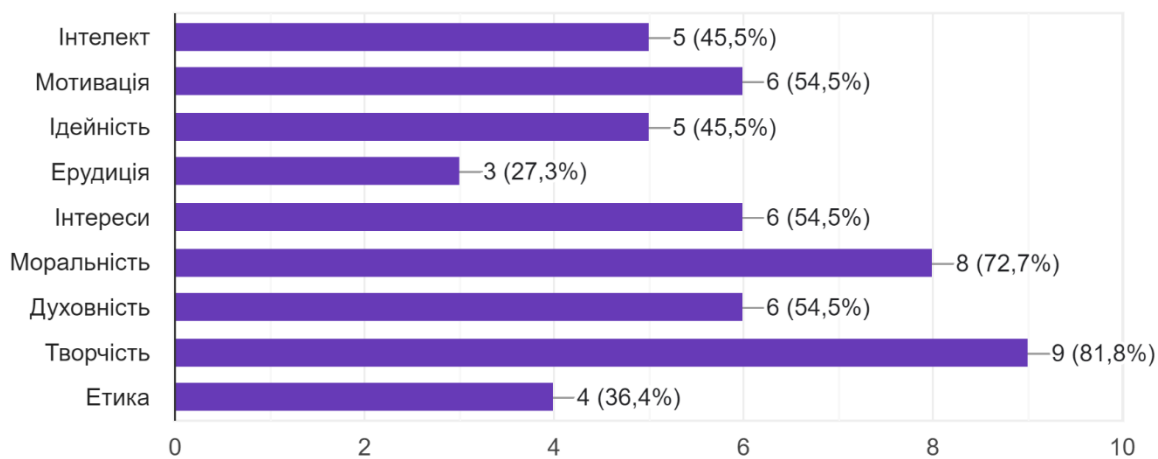
Зовнішні складові іміджу, які вирізняють респондентів

Найважливіші внутрішні складові іміджу

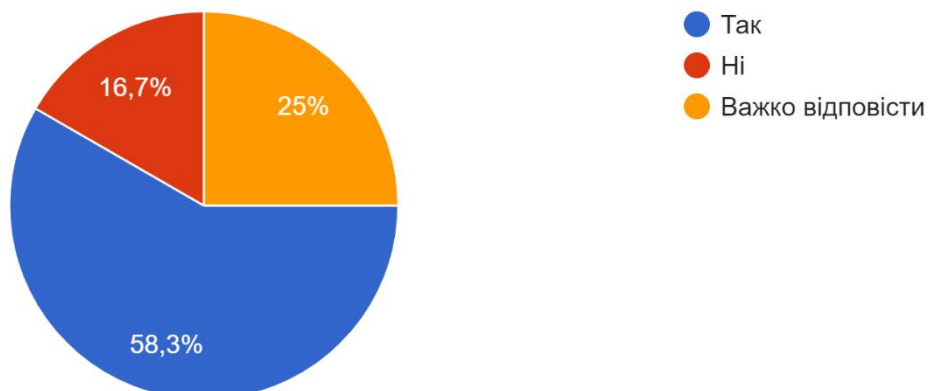

Внутрішні складові іміджу, які вирізняють респондентів

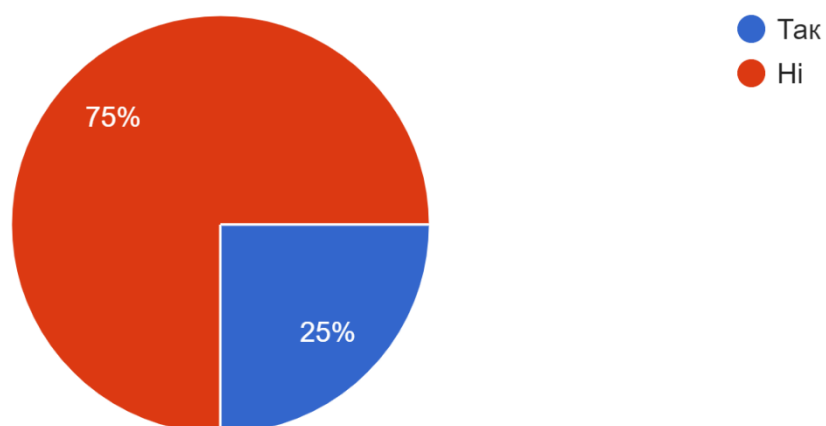
Чи потрібно створювати особистий бренд викладача вокально-хорових дисциплін у сучасних умовах?

«Ні» та «важко відповісти» відповіли викладачі з досвідом роботи понад 20 років.

Ви маєте персональний бренд як викладач мистецьких дисциплін?

«Так» відповіли тільки студенти.

Ви вважаєте себе конкурентоспроможним/-ою на сучасному ринку освітніх послуг?

